

GEMEENSCHAPPELIJKE KASSEN VOOR
ARBEIDSONGEVALLEN

HISTORISCHE, JURIDISCHE EN SOCIALE ASPECTEN
MET CASE-STUDY : DE FUSIE VAN 2 GEMEENSCHAPPELIJKE KASSEN

promotor : Dhr. J. Langendries
schooljaar : 2006-2007

scriptie voorgedragen door
Audenaert Brenda,
tot het bekomen van het
diploma van
gegradueerde in de boekhouding

Inhoudstafel

<u>Woord vooraf.....</u>	<u>4</u>
---------------------------------	-----------------

<u>Inleiding.....</u>	<u>5</u>
------------------------------	-----------------

<u>Hoofdstuk I: De gemeenschappelijke kassen : historisch kader .....</u>	<u>7</u>
--	-----------------

<u>1.1 Wat voorafging: de onlusten van 1886 .....</u>	<u>7</u>
--	-----------------

<u>1.2. De wet op de arbeidsongevallen: een doorbraak in de sociale geschiedenis .....</u>	<u>8</u>
---	-----------------

<u>1.3. Mutualisering van de arbeidsongevallenverzekering: een politiek twistpunt .....</u>	<u>11</u>
--	------------------

1.3.1. De spelers en de inzet	12
-------------------------------------	----

1.3.2. De argumenten.....	13
---------------------------	----

1.3.3. Het amendement van Helleputte.....	15
---	----

1.3.4. Reactie op het amendement van Helleputte	15
---	----

1.3.5. Het wetsvoorstel Mansart en de oprichting van de BVVO	16
--	----

<u>1.4. Gemeenschappelijke kassen: een nieuw begrip .....</u>	<u>18</u>
--	------------------

1.4.1. De naamgeving	18
----------------------------	----

1.4.2. Filosofie	19
------------------------	----

<u>1.5. Uit de historiek van de gemeenschappelijke kassen.....</u>	<u>20</u>
---	------------------

1.5.1. Demutualisering en overnames	22
---	----

1.5.2. Assubel	22
----------------------	----

1.5.3. Apra	23
-------------------	----

1.5.4. De marktpositie van de gemeenschappelijke kassen.....	26
--	----

<u>Hoofdstuk II: De gemeenschappelijke kassen: juridisch kader .....</u>	<u>27</u>
---	------------------

<u>2.1. De juridische basis.....</u>	<u>27</u>
---	------------------

<u>2.2. De evolutie van het wettelijk kader.....</u>	<u>28</u>
---	------------------

<u>2.3. De controle-organen .....</u>	<u>28</u>
--	------------------

2.3.1. Het Fonds voor Arbeidsongevallen	28
---	----

2.3.2. De dienst arbeidsongevallen bij het Ministerie van Sociale Zaken.....	29
--	----

2.3.3. De controledienst voor de verzekeringen (CDV)	29
--	----

<u>2.4. De wet van 2001 .....</u>	<u>29</u>
--	------------------

<u>2.5. Fusies .....</u>	<u>31</u>
---------------------------------	------------------

<u>Hoofdstuk III: De fusie van de gemeenschappelijke kassen van APRA en</u>	
--	--

<u>Assubel in juridisch-institutioneel perspectief .....</u>	<u>33</u>
---	------------------

<u>3.1. De eerste contacten en de eerste akkoorden in 2004 .....</u>	<u>34</u>
---	------------------

<u>3.2. De kaderovereenkomst en de goedkeuring door de bestuursorganen (2004-2005)...</u>	<u>38</u>
--	------------------

3.3. De laatste akkoorden (midden 2005)	40
3.4. De juridische integratie (einde 2005)	42
3.5. De nieuwe naam en de externe communicatie	44
3.6. Focus op enkele specifieke aspecten	45
3.6.1. De marktpositie van Mensura.....	45
3.6.2. De ristorno's	46
3.6.3. Egalisatiefonds	46

Hoofdstuk IV: De fusie van de gemeenschappelijke kassen van APRA en Assubel in sociaal perspectief..... 47

4.1. De collectieve arbeidsovereenkomst nummer 32 bis	47
4.2. De wettelijke regeling inzake overlegorganen en werknemersvertegenwoordigers..	48
4.2.1. Ondernemingsraad.....	48
4.2.2. Comité voor Preventie, Bescherming en Welzijn	49
4.2.3. Syndicale afvaardiging	49
4.3. De sociale component in de voorafgaande fusieovereenkomsten	50
4.4. De ondernemingsraden tijdens het fusieproces	50
4.5. De werknemers van Mensura	52

Besluit 54

Bijlagen.....

Bibliografie.....

Woord vooraf

Na de succesvolle studie van drie jaar graduaat boekhouden betekende het realiseren van dit eindwerk een laatste uitdaging. Het boeiende onderwerp, dat ook een bredere maatschappelijke dimensie bevat, maakte deze inspanning aangenaam.

In het kader van mijn studies wens ik mijn dank te uiten aan de leerkrachten de heren Opreel, Swinnen en Langendries voor hun cursussen die mij veel bijbrachten.

Bij de voltooiing van mijn eindwerk past het om vooreerst mijn promotor, de heer Johan Langendries, te danken voor de raadgevingen.

Daarnaast gaat mijn erkentelijkheid naar de directie van Mensura voor het ter beschikking stellen van het materiaal en de documenten die mede als basis dienen voor de behandelde case-study. Tevens dank ik Paul Jacobs die erg behulpzaam was bij het aanleveren van de nodige stukken in het kader van de bestudeerde fusie.

Tot slot dank ik in het bijzonder Peter Vanhooren, historicus en auteur van de APRA-geschiedenis, voor de vele raadgevingen en tips, vooral wat het historische gedeelte betreft.

Inleiding

In dit eindwerk belichten we een belangrijke, maar toch wat vergeten vorm van instellingen: de gemeenschappelijke kassen voor arbeidsongevallen. Zij hebben een zeer specifiek juridisch statuut, dat echter zo onbekend is dat zelfs officiële instanties soms niet het onderscheid kennen tussen een VZW en een gemeenschappelijke kas. We proberen zoveel mogelijk aspecten te belichten en spitsen ons ook toe op de uitzonderlijke situatie van een fusie tussen 2 gemeenschappelijke kassen.

Om te begrijpen wat een gemeenschappelijke kas is en hoe en waarom gemeenschappelijke kassen ontstaan zijn, is het noodzakelijk om meer dan een eeuw in de tijd terug te gaan. Hoofdstuk I behandelt de diverse historische aspecten, zoals de omstandigheden waarin en de redenen waarom de wetgeving op arbeidsongevallen is ontstaan. We leggen tevens uit hoe deze wetgeving is geëvolueerd. Hoofdstuk I vertelt ook hoe ten tijde van het parlementair debat dat voorafging aan de totstandkoming van de wet op de arbeidsongevallen (1903) de rol en de functie van gemeenschappelijke kassen de inzet vormde van een hevig politiek dispuut. We leggen uit wat het begrip gemeenschappelijke kas precies inhoudt, wat de filosofie en de betekenis is, en waarom er een blijvend spanningsveld is ontstaan tussen gemeenschappelijke kassen en commerciële verzekeringsmaatschappijen. Tot slot volgt een overzicht van alle gemeenschappelijke kassen die ooit bestaan hebben en van wat we weten over hun evolutie.

Hoofdstuk II behandelt het juridisch kader waarbinnen gemeenschappelijke kassen zich bewegen : de juridische basis volgens de wet op de arbeidsongevallen, de voorwaarden tot erkenning, de relatie tot de sociale zekerheid, de evolutie van het wettelijk kader en de officiële controleorganen. Tot slot komen de verschuivingen aan bod die veroorzaakt werden door een Europese richtlijn en een arrest van het Europees Hof van Justitie in 2000.

In hoofdstuk III gaan we gedetailleerd in op het fusieproces tussen 2 gemeenschappelijke kassen. We maken duidelijk wat het verschil is met een fusie tussen commerciële vennootschappen en waarom gemeenschappelijke kassen best fuseren door een integratie na ontbinding en overname. We volgen ook minutieus in chronologische volgorde de verschillende stappen die leiden tot de uiteindelijke fusie van 2 gemeenschappelijke kassen en het ontstaan van één nieuwe maatschappij. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk, dat voor het overige vooral aandacht heeft voor het institutioneel-organisatorisch aspect, gaan we toch even dieper in op enkele financiële aspecten in het kader van de fusie.

Hoofdstuk IV ten slotte belicht de sociale aspecten in het kader van een fusie : hoe is de overgang van de werknemers naar de nieuwe maatschappij geregeld? Door welke wettelijke context wordt dit bepaald? Wat is er juridisch voorzien in verband met de overlegorganen zoals ondernemingsraad en comité voor preventie? Hoe is dit alles verlopen bij de fusie uit onze case-study? En tot slot de toekomstvisie op sociaal vlak van Mensura.

Hoofdstuk I: De gemeenschappelijke kassen : historisch kader

1.1 Wat voorafging: de onlusten van 1886

Naar aanleiding van een herdenking van de vijftiende verjaardag van de opstand van de Parijse Commune¹ breken in 1886 rellen uit in Luik en omgeving. Er vallen hierbij 3 doden. De onrust breidt zich al snel uit over gans industrieel Wallonië. Tijdens brutale uitbarstingen van volkswoede worden fabrieken geplunderd en in brand gestoken. De regering beslist om het leger te mobiliseren, wat leidt tot een escalatie van het geweld. In Roux nabij Charleroi schiet het leger op een betogende massa en er vallen 4 doden. Tragisch hoogtepunt is 27 maart 1886, opnieuw in Roux. Soldaten schieten op de manifesterende arbeiders waarbij 12 personen worden gedood. In de dagen die volgen wordt op repressieve wijze de orde hersteld en keert de rust weer. In Vlaanderen beperkt het oproer zich tot enkele betogingen, vooral in Gent en Aalst.

Deze korte maar hevige opstoot van woede bij de arbeidersbevolking drukten de regering en de burgerij met de neus op de feiten: om een massale revolutie die niet meer te onderdrukken zou zijn, af te wenden, diende er iets gedaan te worden aan de sociale achteruitstelling van brede lagen van de bevolking en aan het ontbreken van elke sociale wetgeving. Daarom besliste de regering tot een aantal maatregelen: hieronder de instelling van een commissie belast met het onderzoek naar de situatie van de industriearbeid en de studie van maatregelen ter verbetering hiervan. *“Het ogenblik lijkt dus gekomen om de toestand van onze werkende bevolking en van de industrieën die hen tewerkstellen methodisch en in zijn geheel te onderzoeken en na te gaan welke instellingen dienen te worden gecreëerd of welke maatregelen getroffen om de toestand te verbeteren.”*²

Het Koninklijk Besluit tot oprichting van deze “Commissie voor de Nijverheidsarbeid” werd op 15 april 1886 ondertekend door Leopold II. Op 28 april werden de werkzaamheden van de commissie plechtig geopend. De commissie organiseerde enquêtes bij bedrijfsleiders, arbeiders, gemeentelijke en provinciale overheden en diverse organisaties. Op 4 juni 1887 werden de werkzaamheden van de commissie afgesloten. De adviezen van de Commissie voor

---

¹ De Commune van Parijs (1871) geldt als de eerste geslaagde socialistische revolutie. Gedurende een tweetal maanden regeerde de Commune—een coalitie van marxisten, anarchisten, mutualisten en radicale republikeinen—over Parijs. De opstand werd bloedig neergeslagen door het Franse keizerlijke leger.

² Honderd jaar sociaal recht in België, ASLK, Brussel, 1987, p.11 (uit het verslag aan de koning door de Minister van Financiën en de Minister van Landbouw, Industrie en Openbare Werken)

de Nijverheidsarbeid gaven rechtstreeks aanleiding tot de totstandkoming van de eerste sociale wetgeving in België.

Eén van deze adviezen van de commissie had betrekking op de invoering van een verplichte arbeidsongevallenverzekering. Dit was allerm minst toevallig: zware ongevallen in de industrie, zoals de grauwvuurontploffing in Frameries (1879) die 130 doden eiste, verontrustten de publieke opinie. Voor de slachtoffers en hun familie was immers niets voorzien. Zij werden in de armoede gestort.

1.2. De wet op de arbeidsongevallen: een doorbraak in de sociale geschiedenis

Als gevolg van de sterke groei van de industrie in de 19^e eeuw nam het aantal ongevallen in de fabrieken toe. Vaak hadden deze ernstige gevolgen zoals blijvende invaliditeit of dood. Een eventuele schadeloosstelling was onderworpen aan de bepalingen van de artikels 1382 en volgende van het burgerlijk wetboek die de burgerlijke aansprakelijkheid regelden. Dat betekende dat het slachtoffer van een ongeval een fout van een andere partij (bijvoorbeeld de werkgever) moest bewijzen en bovendien moest bewijzen dat deze fout de oorzaak was van de opgelopen letsels. Uiteraard was dit bewijs zeer moeilijk te leveren, zodat in de grote meerderheid van de gevallen van een vergoeding geen sprake was. Vóór de eeuwwisseling ontstonden er voor de slachtoffers van arbeidsongevallen wel enkele vrijwillige initiatieven die echter vooral berustten op een filosofie van liefdadigheid. In de mijnbekkens werden de eerste voorzorgskassen opgericht. Maar aangezien de aansluiting hierbij niet verplicht was en de toegekende vergoedingen onbeduidend, bleef het systeem gebaseerd op liefdadigheid en was er van een werkelijke schadeloosstelling geen sprake. Door deze toestanden creëerde men een sfeer van willekeur waarbij de tegemoetkoming aan slachtoffers afhankelijk was van de sympathie of antipathie die hun baas koesterde. Het al dan niet ontvangen van enige vorm van bijstand ging ook nog gepaard met de “omgeving” van het slachtoffer: stakers, arbeiders die verdacht werden van socialistische sympathieën, ja zelfs arbeiders die niet naar de kerk gingen, liepen het risico geen schadevergoeding te krijgen. Het aantal werknemers dat in 1888 verzekerd was tegen arbeidsongevallen bedroeg slechts 6% van de actieve bevolking. Er diende dus nog een lange weg afgelegd te worden.

In 1890 ontstond er een eerste wetgevend initiatief naar aanleiding van de aanbevelingen van de Commissie van de Arbeid in 1887, maar dit eerste wetsontwerp bleef zonder gevolg. De oprichting van de “Hulp- en Voorzorgskas voor slachtoffers van een arbeidsongeval”

kwam dat jaar wel tot stand en dit naar aanleiding van de 25ste verjaardag van de troonsbestijging van Leopold II. Het was deze Hulp- en Voorzorgskas die de grondslag vormde van het latere Fonds voor Arbeidsongevallen (vanaf 1967). Minister van Nijverheid en Arbeid Surmont de Volsberge diende op 12 maart 1901 namens de regering een nieuw wetsontwerp in. Dit ontwerp leidde tot de wet van 24 december 1903 betreffende de vergoeding der schade voortvloeiende uit arbeidsongevallen.

De filosofie van deze wet was volledig nieuw en opende perspectieven. Men verlegde de nadruk van “fout van de werkgever” naar een objectieve aansprakelijkheid van de werkgever. Het idee kwam tot stand door een andere kijk op de tewerkstelling. Aangezien de werkgever zijn mensen tewerkstelt met de bedoeling hier een zeker voordeel, winst, uit te halen wordt de werkgever aansprakelijk gesteld voor alle hieraan verbonden risico's. Met andere woorden, de werkgever was voortaan aansprakelijk voor de lichamelijke schade na ongeval, die zijn arbeider had opgelopen bij uitoefening van zijn taak, los van het aspect fout.

Toch hield deze nieuwe wetgeving nog twee belangrijke beperkingen in. Op de eerste plaats was deze verzekering niet verplicht, wat betekende dat de werkgever wel aansprakelijk was voor de arbeidsongevallen maar dat hij daarom niet automatisch verzekerd was. Pas in 1971 werd de arbeidsongevallenverzekering een wettelijke verplichting. De tweede beperking hield in dat de werkgever voorlopig slechts 50% van de financiële last van het ongeval moest vergoeden, in 1951 werd deze opgetrokken naar de volledige 100%. Beide beperkingen waren voorwerp van discussie geweest in het parlement, waarbij de voorstanders van de maximale invulling van de nieuwe wet (vooral de socialisten) het niet haalden in 1903.

Werkgevers die zich verzekerden hadden de keuze tussen een polis bij een commerciële verzekeringsmaatschappij met zogenaamde vaste premies en de aansluiting bij een gemeenschappelijke kas. Een gemeenschappelijke kas was een vereniging van werkgevers met de bedoeling te werken tegen kostprijs. Ook deze keuzemogelijkheid leidde in het parlement tot hevige discussies, waarbij fundamentele ideologische tegenstellingen op de voorgrond traden.

De wet van 1903 creëerde aldus twee nieuwe juridische begrippen: het eerste was het arbeidsongeval dat voortaan te onderscheiden was van een gewoon ongeval of schadegeval. Een arbeidsongeval is inherent aan het productieproces en aan het professioneel risico, waarbij de notie fout geen rol speelt. Het tweede nieuwe begrip is de gemeenschappelijke kas: een

mutualistisch geïnspireerde vorm van vereniging die uitsluitend bestaat in het kader van de wetgeving op de arbeidsongevallen.

Zoals uit het bovenstaande blijkt was de wet van 1903 verre van volledig. Geleidelijk werd deze wetgeving uitgebreid en aangepast.

Een kort overzicht:

- In 1930 vond de eerste ingrijpende wijziging plaats met betrekking tot de categorieën van werknemers op wie de wetgeving van toepassing was. In 1903 was de wetgeving enkel van toepassing op handarbeiders in industriële ondernemingen met ten minste 5 arbeiders.

Kantoorbedienden waren bijgevolg uitgesloten aangezien zij geestesarbeid verrichtten en geen handenarbeid deden. Volgens de wet van 18 juni 1930 werd de bescherming uitgebreid tot alle soorten ondernemingen en alle werknemers, zowel bedienden als arbeiders. Hoewel we dit vandaag als logisch beschouwen, stuitte deze uitbreiding toch op kritiek. Het voornaamste tegenargument was dat voor de bediende het risico op een arbeidsongeval zeer klein was en dat met name *“het gevaar dat hij loopt, het risico is van het gewone leven,”* zodat *“in het systeem der huidige Belgische wetgeving het gelijkstellen van den geestesarbeider met den handarbeider niet past.”*³

- In 1945 werd de wetgeving uitgebreid tot ongevallen overkomen op de weg van en naar het werk.

- In 1971 werd de arbeidsongevallenverzekering verplicht voor werkgevers. Bij deze laatste uitbreiding werd tevens bepaald dat de schuldenaar van de vergoedingen voortaan niet meer de werkgever was, maar wel de verzekeringsinstelling. En vanaf 1971 werd de wet ook van toepassing op alle personen onderworpen aan de R.S.Z., ongeacht hun hoedanigheid. Pas in 1971 was de wetgeving omtrent arbeidsongevallen volledig.

- Vanaf 1981 werden de arbeidsongevallenverzekeraars meer en meer opgenomen in de werkingssfeer van de sociale zekerheid. Door de wet van 29 juni 1981 werden uitkeringen voor arbeidsongevallen beschouwd als sociale zekerheidsprestaties en werd de rol van de verzekeraars arbeidsongevallen vergelijkbaar met de rol die ziekenfondsen vervullen in de

---

³ JACOB, Henri, “Bezwaren tegen de uitbreiding der wet betreffende de arbeidsongevallen tot de bedienden,” Rechtskundig weekblad, 1932-1933, kol. 537-542

ziekteverzekering. De zogenaamde primaire instelling voor de arbeidsongevallen, wat het RIZIV is voor de ziekteverzekering, werd dan het Fonds voor Arbeidsongevallen, een overheidsinstelling, opgericht in 1967, die fungeert als controleorgaan. Wanneer een werkgever zijn plicht tot het nemen van een arbeidsongevallenverzekering verzuimt, neemt voortaan het Fonds voor Arbeidsongevallen de taak op zich om het slachtoffer uit te betalen. Nadien recupereert het Fonds voor Arbeidsongevallen dit van de werkgever, met de nodige geldboetes als gevolg voor het niet respecteren van de wettelijke bepaling.

- Ten slotte werd door de wet van 12 juli 1991 de reglementering versoepeld wat betreft het begrip de “weg van en naar het werk”. Voortaan wordt onder “de weg van en naar het werk” de “dagelijkse” weg aanvaard, ook wanneer deze omwegen bevat zoals bijvoorbeeld voor het ophalen of wegbrengen van de kinderen of voor carpooling.

Conclusie: Het ontstaan van de arbeidsongevallenwetgeving is een zeer belangrijke sociale verworvenheid. Niet alleen voor de werknemers, maar ook voor de kleine patroons die vroeger het risico namen onverzekerd te zijn. Bijgevolg waren zij onbeschermd en aansprakelijk wanneer er zich een arbeidsongeval voordeed met één van hun werknemers.

1.3. Mutualisering van de arbeidsongevallenverzekering: een politiek twistpunt

Voor dit onderdeel deed ik in belangrijke mate beroep op een studie uit 1945 van Robert Hendrickx, een jurist gespecialiseerd in arbeidsongevallenrecht. Hendrickx bespreekt op basis van de parlementaire verslagen de discussies die aan de stemming van de wet voorafgingen. De bevindingen van Hendrickx heb ik getoetst aan twee onuitgegeven studies die eveneens deze problematiek behandelen . De eerste is van de hand van Roland De Pauw, kort voor zijn afscheid als directeur van de dienst arbeidsongevallen van het Ministerie van Sociale Zaken. De Pauw is een econoom die de sector van binnenuit door en door kent. Daarnaast is er de historische studie van Yves Mondelaers die dit thema verwerkte in zijn licentiaatsthesis. Tot slot wordt de totstandkoming van de wet en het ontstaan van de arbeidsongevallenkassen ook kort geschetst in een brochure uitgegeven door de vereniging van gemeenschappelijke kassen in 1977.

1.3.1. De spelers en de inzet

De inzet van de parlementaire besprekingen tijdens de jaren 1901-1903 was tweeërlei. Op de eerste plaats was er de mate van bescherming waarin de wet moest voorzien. De voorstanders van een maximale bescherming wensten een volledige vergoeding en een verplichte verzekering voor alle werknemers. Zij moesten het afleggen tegen de “minimalisten” van de rechterzijde, die de steun hadden van de toenmalige katholieke regering. Zo werd de beperking van de vergoeding tot 50% van de schade aldus gemotiveerd: volgens de toenmalige Duitse statistieken werd ongeveer $\frac{1}{4}$ van de arbeidsongevallen veroorzaakt door de schuld van de werknemer, $\frac{1}{4}$ door de schuld van de werkgever en de helft door neutrale elementen. De latere verhogingen van de vergoedingspercentages werden overigens niet alleen door vakbonden en socialisten op gejuich onthaald, ook de verzekeraars waren, op het eerste gezicht verrassend, voorstander van hogere vergoedingen. Zo werd immers vermeden dat het stelsel van de arbeidsongevallen gelijkgesteld zou worden met het stelsel van de ziekteverzekering en aldus terecht zou komen bij de door de overheid gecontroleerde sociale zekerheid. De hoge vergoedingen vormden volgens de socialistische minister Troclet, in de jaren vijftig minister van Arbeid en Sociale Voorzorg, inderdaad een belemmering voor de gelijkschakeling met de sociale zekerheid. In eerste instantie was de wet van 1903 een compromis tussen arbeid en kapitaal: niet alle categorieën van werknemers waren opgenomen, vergoedingen bleven beperkt tot 50% en er was een schadeloosstellingsplicht maar geen verzekeringsplicht.

Het tweede belangrijke discussiepunt ging over de vraag hoe de arbeidsongevallenverzekering zou georganiseerd worden. Met andere woorden, wie zou het verzekeringsrisico dragen en welke instellingen zouden erkend worden door de wet om deze sociale taak op zich te nemen? De huidige situatie waarbij werkgevers de keuze hebben om zich te verzekeren bij een commerciële maatschappij tegen vaste premies, of zich aan te sluiten bij een gemeenschappelijke kas tegen kostprijs, lijkt nu evident maar was dit een eeuw geleden helemaal niet.

De tegenstellingen liepen grosso modo langs dezelfde lijnen als bij de discussie over de mate van bescherming. Aan de ene kant waren er de socialisten, enkele progressieve liberalen en de christendemocraten. Deze laatsten vormden een minderheidsfractie binnen de rechtsconservatieve katholieke partij en streefden naar een sociaal model met aandacht voor de noden van de arbeiders. Deze kant verdedigde de exclusiviteit voor mutualistische vereni-

gingen die geen commercieel doel hadden. De andere kant, de rechterzijde, bestond uit de meerderheid van de katholieke partij (de toenmalige regering) en de meerderheid van de liberale partij: zij verdedigden de belangen van de commerciële sector in naam van de vrije markt.

Het oorspronkelijke project van 1898, dat werd vervangen door het wetsontwerp van 1901, voorzag dat de werkgevers zich moesten aansluiten bij een maatschappij van onderlinge verzekering gevormd door de ondernemingshoofden zelf. Indiener van beide voorstellen was Arthur Surmont de Volsberghe, aanvankelijk senator voor de katholieke partij, maar vanaf 1900 minister van Nijverheid en Arbeid. Zijn voorganger als minister was de conservatieve katholiek Gustave Francotte. Er was dus wel een algemene consensus wat het principe van een arbeidsongevallenwet betrof, dit over alle partijgrenzen heen. Over de organisatie van de verzekering liepen de meningen daarentegen grondig uiteen. De socialisten waren ten gronde voorstander van het Duitse model: sinds 1884 was er in Duitsland een verplichte arbeidsongevallenverzekering ingericht door de overheid zelf, maar in België bleek dit niet haalbaar. De christendemocraten (de sociale vleugel van de katholieke partij) waren voorstander van een verzekering op corporatieve of mutualistische basis. Ook de werkgevers zelf waren trouwens het mutualistische model (samenwerkende verenigingen zonder winst oogmerk) genegen. Maar de conservatieve katholieken en de meeste liberalen hielden vast aan de idee van de vrije concurrentie en steunden bijgevolg de commerciële maatschappijen.

Volgens Robert Hendrickx, een jurist gespecialiseerd in arbeidsongevallenrecht, bleek uit het voorontwerp van de wet en de eerste voorbereidende besprekingen in de Kamer duidelijk de voorkeur van de wetgever voor de onderlinge verzekering. De werkgever zou zich dus moeten aansluiten bij een onderlinge vereniging die speciaal voor dit doel zou worden opgericht. Bij de eerste besprekingen van het regeringsvoorstel van 1901, dat een gemengde vorm van verzekering voorzag, werden inderdaad al vlug amendementen ingediend die opnieuw pleitten in het voordeel van de mutualistische vorm.

1.3.2. De argumenten

Zowel de socialisten als de christendemocraten waren immers principieel gekant tegen een rol voor de commerciële verzekeringsmaatschappijen omdat zij vonden dat het winstprincipe niet te rijmen viel met een sociaal geïnspireerd project zoals de arbeidsongevallenverzekering en

afbreuk deed aan de waardigheid van de werknemers. Uit parlementaire debatten bleek dat een belangrijk deel van de kamerleden trouw bleef aan de idee van exclusiviteit voor de onderlinge verzekering.

Ter verdediging hiervan werden de volgende argumenten aangehaald:

- het vrijwaren van de onafhankelijkheid en de waardigheid van de arbeider.
- de schadevergoeding voor een arbeidsongeval mocht geen bron van winst zijn voor privé-ondernemingen.
- alleen de onderlinge verzekering (de mutualistische vorm) kon de vrijheid waarborgen voor de werkgevers.
- de mutualistische vorm zou de industrie minder belasten wegens minder kostelijk.
- de onderlinge verzekeringen zouden een gunstige invloed hebben op de preventie van arbeidsongevallen aangezien zij alle belang hadden bij de voorkoming van arbeidsongevallen.
- voor de kleine industrie en de ambachten zou er geen probleem zijn afgaande op de voorbeelden van Duitsland en Oostenrijk.

Dit laatste argument was een antwoord op de motivering van Surmont de Volsberghe, indiener van het wetsontwerp, die de opname van de commerciële maatschappijen verdedigde met zijn bekommernis om de drempel te verlagen voor de kleine industriëlen en ondernemers.

De verdedigers van het regeringsvoorstel, zijnde een gemengde vorm met onderlinge verzekeringen en ook commerciële maatschappijen, gebruikten daarnaast de volgende argumenten:

- sommige bedrijfsleiders zouden gedwongen zijn hun eigen verzekeraar te blijven ingeval onderlinge verzekeringen in een bepaalde sector of een bepaalde regio niet tot stand zouden komen.
- in het tegenovergestelde geval zouden patroons dan weer gedwongen zijn om aan te sluiten.

Dit laatste argument komt enigszins bevreemdend over, wegens voortvloeiend uit het voorgaande. Robert Hendrickx was een uitgesproken voorstander van de onderlinge verzekering en maakte melding van het feit dat sommige verdedigers van het regeringsvoorstel helemaal niet vijandig stonden tegenover de mutualistische idee en dat zij de meerwaarde erkenden van een verzekering tegen kostprijs. Hendrickx noemde trouwens de onderlinge verzekering ook “ *la forme normale de l’assurance* ”.⁴

---

⁴ HENDRICKX, Robert, Les Caisses Communes d’Assurances contre les Accidents du Travail, Larcier, Bruxelles, 1945, p.12

1.3.3. Het amendement van Helleputte

Essentiële fase in het debat was de indiening en goedkeuring van een amendement van het katholieke kamerlid Joris Helleputte. Joris Helleputte (1852-1925) was een politieke en maatschappelijke duizendpoot. Hij was ondermeer medestichter van de Boerenbond,⁵ voorzitter van het Davidsfonds⁶ en stichter en eerste voorzitter van de Belgische Volksbond.⁷ Zo lag Helleputte mee aan de basis van de christendemocratie, een meer sociaal gerichte strekking binnen de voor de rest rechtsconservatieve katholieke partij. Door het amendement werd opnieuw teruggegrepen naar het oorspronkelijke voorstel en werd de exclusiviteit voor de arbeidsongevallenverzekering opnieuw toegekend aan de onderlinge verzekering.

Het amendement luidde als volgt: “ *Zijn aanvaard voor de doeleinden van deze wet, de gemeenschappelijke kassen tegen arbeidsongevallen die zich schikken naar de reglementen die bij koninklijk besluit zijn vastgesteld.*”⁸ Het amendement werd goedgekeurd door de Kamer met 71 stemmen tegen 50. Dat deze meerderheid relatief ruim was, toont nogmaals aan dat toch veel kamerleden gewonnen waren voor de mutualistische idee en voor het principe van de gemeenschappelijke kassen.

1.3.4. Reactie op het amendement van Helleputte

Opnieuw was de discussie hiermee niet gesloten. In een tweede lezing volgde een nieuw debat op basis van een nieuw amendement van de regering, dat opnieuw een rol voorzag voor de commerciële verzekeringsmaatschappijen. Deze weerden zich als een duivel in een wijwatervat, ondermeer bij monde van directeur Kracht van de maatschappij Zurich die het argument van de ervaring gebruikte. Omdat de mutualistische maatschappijen, met name de gemeenschappelijke kassen, immers nog niet bestonden was er geen know-how voorhanden. De commerciële maatschappijen daarentegen zouden de introductie van de arbeidsongevallenverzekering vergemakkelijken, zo was de redenering.

De commerciële maatschappijen kregen de steun van de rechterzijde en ook van de regering in het bijzonder. Initiatiefnemer Surmont De Volsberghe was intussen minister van Nijverheid

⁵ De Boerenbond: christelijke belangenvereniging voor de landbouwers

⁶ Het Davidsfonds: Vlaamse christelijk geïnspireerde cultuurvereniging

⁷ De Belgische volksbond was een federatie van alle toenmalige katholieke sociale verenigingen (mutualiteiten, vakverenigingen, gilden, landbouwersorganisaties)

⁸ HENDRICKX, Robert, Les Caisses Communes d'Assurances contre les Accidents du Travail, Larcier, Bruxelles, 1945, p.13

en Arbeid geworden. Woordvoerder van de verdedigers van het regeringsamendement was Charles Woeste. Hij was één van de vooraanstaande leiders van de katholieke partij, leidde lange tijd de rechtervleugel en was een verwoed tegenstander van de meer sociaal ingestelde christendemocraten. Bijgevolg was hij ook binnen de partij een opponent van Joris Helleputte. In zijn eigen regio Aalst bestreed Woeste het Daensisme.⁹ Volgens Woeste moesten de commerciële maatschappijen in naam van de vrije concurrentie worden opgenomen in de wet. Ook het argument van de verzekeringstussenpersonen werd gebruikt. Deze rechts-conservatieve katholiek verwoordde het tijdens het kamerdebat zo: *“L’amendement que l’on veut maintenir est contraire à la libre concurrence. Or, s’il est une chose salubre dans ce pays et à laquelle il tient par toutes ses fibres, c’est le maintien de la libre concurrence.”*¹⁰

Op 15 juli 1903 werd het regeringsamendement, waardoor de commerciële maatschappijen en de gemeenschappelijke kassen op gelijke voet werden geplaatst, goedgekeurd door de Kamer met 64 stemmen tegen 58 bij 2 onthoudingen. Deze krappe meerderheid toont aan dat de twee blokken aan elkaar gewaagd waren en dat het lot van de commerciële maatschappijen enige tijd onzeker is geweest. Het is dan ook niet verwonderlijk dat niemand echt 100% tevreden was met het eindresultaat van de arbeidsongevallenwet. Symptomatisch was dat de socialisten zich bij de eindstemming onthielden. Een kleine halve eeuw later hadden de voorstanders van de mutualistische verzekering hun teleurstelling nog altijd niet verwerkt. Robert Hendrickx laat niet na om nog in 1945 te benadrukken hoe hevig de campagne van de maatschappijen achter de schermen was geweest en verwijt de meerderheid van de kamerleden die het laatste amendement goedkeurden, kortzichtigheid. *“L’avenir et l’expérience allaient montrer le manque total de fondement des appréhensions du législateur de 1903.”*¹¹

1.3.5. Het wetsvoorstel Mansart en de oprichting van de BVVO

In 1920 kende de discussie rond de mutualisering en de rol van de commerciële maatschappijen een nieuwe en voorlopig laatste opstoot. Tijdens de eerste socialistische regeringsdeelname voorzag het wetsvoorstel Mansart in een uitsluiting van de commerciële maatschappijen en in de oprichting van een nationale arbeidsongevallenkas naast de gemeenschappelijke kassen. Opnieuw werd teruggegrepen naar de vroegere argumenten die als basis hadden gediend voor het oorspronkelijke project van 1898 dat alleen voorzag in een

⁹ Daensisme: onafhankelijke christelijke sociale beweging van priester Adolf Daens

¹⁰ DE PAUW, Roland, De Gemeenschappelijke Kassen voor de verzekering van de arbeidsongevallen, s.l.s.a., p.12

¹¹ HENDRICKX, Robert, Les Caisses Communes d’Assurances contre les Accidents du Travail, Larcier, Bruxelles, 1945, p.14

mutualistische vorm van onderlinge verzekering. *“Les compagnies à primes fixes, gardés par leur esprit de gain, par la nécessité des dividendes à accorder, sont un danger pour les ouvriers blessés.”*¹² Volgens deze redenering was het winstprincipe strijdig met de waardigheid van de arbeiders en met de filosofie die een sociaal project moest bezielen. Het wetsvoorstel Mansart werd evenwel nooit gestemd omdat de socialistische minister Wauters van Nijverheid en Arbeid hier niet achter stond.

Toch veroorzaakte het wetsvoorstel Mansart een hoop commotie doordat oude tegenstellingen opnieuw de kop opstaken. De commerciële maatschappijen vertrouwden de zaak helemaal niet en uit hun gezamenlijk verzet ontstond de Federatie der Verzekeringsmaatschappijen. In 1920 werd deze opgericht door 61 maatschappijen en dit naar aanleiding van het *“indienen van een wetvoorstel dat beoogt aan de verzekeringsmaatschappijen hun machtiging inzake de vergoeding der arbeidsongevallen te onttrekken.”*¹³ Deze pas opgerichte Federatie, later BVVO, nu Assuralia genaamd, richtte een brief aan minister Wauters waarin zij haar beklag deed en haar grieven kenbaar maakte: *“ En zie, vandaag, nu de gevaren gekend zijn, nu de weg verkend en vrijgemaakt is, stelt men eenvoudigweg voor de verzekeraars, na bewezen diensten, de opdracht te ontnemen waarvoor de wetgever ze aangezocht had.”*¹⁴

In tegenstelling tot wat volgens de initiatiefnemers oorspronkelijk de bedoeling was, kreeg de organisatie van de arbeidsongevallenverzekering definitief een gemengde vorm. Zowel de maatschappijen met vaste premie, met name de commerciële maatschappijen, als de verenigingen voor onderlinge verzekering, met name de gemeenschappelijke kassen, waren gemachtigd om de verzekering aan te bieden. Het spanningsveld bleef tot op heden bestaan. Herhaalde pogingen om de arbeidsongevallensector in te lijven bij de sociale zekerheid mislukten. Eén van de grote voorvechters van de eigenheid van de gemeenschappelijke kassen was Pierre Peré, in de jaren zeventig voorzitter van Apra. In 1979 riep hij alle werkgevers op tot solidariteit *“om te voorkomen dat ooit de ongevallenverzekering zou geëtatiseerd worden. Deze verzekering moet in handen blijven van de werkgevers nu meer en meer gestreefd wordt naar humanisering, die bij ons tot een maximum wordt opgevoerd.”*¹⁵ Maar even goed heeft

---

¹² MONDELAERS, Yves, Het ontstaan en de evolutie van de arbeidsongevallenverzekering in België (1880-1930), licentiaatsverhandeling VUB, 2000, p. 37 (citaat uit het wetsvoorstel)

¹³ Beroepsvereniging der Verzekeringsondernemingen, 1920-1970, 50 jaar kollektieve aktie, B.V.V.O., Brussel, 1970, p. 9

¹⁴ Beroepsvereniging der Verzekeringsondernemingen, 1920-1970, 50 jaar kollektieve aktie, B.V.V.O., Brussel, 1970, p.10

¹⁵ VANHOOREN, Peter, Apra, verhaal van een eeuw, Antwerpen, 2005, p. 112

de specifieke structuur en eigenheid van de gemeenschappelijke kassen tot op heden belet dat de sector ten prooi viel aan de algehele liberalisering van de vrije markt.

1.4. Gemeenschappelijke kassen: een nieuw begrip

De nieuwe wet creëerde bijgevolg twee nieuwe juridische begrippen: het arbeidsongeval en de gemeenschappelijke kas. Om gemachtigd te worden volgens de wet moest een gemeenschappelijke kas aantonen dat zij bij de aanvraag tot machtiging ofwel ten minste 5 aangesloten werkgevers telde met samen ten minste 10.000 werknemers ofwel ten minste 30 aangesloten werkgevers telde met samen ten minste 5.000 werknemers.

1.4.1. De naamgeving

Het project van de wet in 1898 sprak aanvankelijk over “*Caisses Communes de Prévoyance*”, vertaald als “*Gemeenschappelijke Voorzorgkassen*” die dan, volgens de oorspronkelijke visie, het alleenrecht zouden krijgen voor de arbeidsongevallenverzekering. De juiste benaming van de nieuwe instellingen werd echter nog voorwerp van een uitgebreid debat in Kamer en Senaat. De oorspronkelijk voorgestelde benaming werd niet weerhouden omdat zij te veel deed denken aan de reeds bestaande “*Caisses de Prévoyances*” in de mijnindustrie. Daarom werden de benamingen “*Associations d’Assurance Mutuelles*”, vertaald als “*Onderlinge Verzekeringsverenigingen*”, en op voorstel van de regering “*Sociétés d’Assurance Mutuelles*”, vertaald als “*Onderlinge Verzekeringsmaatschappijen*”, in aanmerking genomen.

Op voorstel van Joris Helleputte werd de nieuwe benaming “*Caisses Communes d’Assurances contre les accidents du travail*”, vertaald als “*Gemeenschappelijke Kassen voor de verzekering tegen arbeidsongevallen*”, gelanceerd met de volgende argumenten:

- “*Sociétés d’Assurance Mutuelles*” deed eerder denken aan arbeidersorganisaties dan aan patronale verenigingen.
- Een volledig nieuwe terminologie zou het onderscheid duidelijk maken tussen alle reeds bestaande verenigingen en de nieuw op te richten organisaties.

Minister van Nijverheid en Arbeid Francotte verklaarde zich akkoord met de door Helleputte voorgestelde benaming omdat deze beantwoordde aan de oorspronkelijke bedoeling en het karakter van de nieuwe instellingen juist weergaf. Het voorstel van Helleputte werd bijgevolg aanvaard. Het werden dus: Gemeenschappelijke Kassen.

1.4.2. Filosofie

Een gemeenschappelijke kas is een vereniging van onderlinge verzekering, waarbij de leden solidair instaan voor de schade die één van hen lijdt. Zij berust dus op de gedachte van wederkerige bijstand, zonder winstbejag. De vereniging der gemeenschappelijke kassen verwoordde het zelf als volgt: *“De eigen aard van de Gemeenschappelijke Kas is dat zij op een gedachte van wederkerige bijstand en solidariteit berust, wat elk winstbejag uitsluit; zij wordt door haar leden opgericht, niet om winsten te boeken, maar om hun eventuele verliezen door de verdeling ervan te verminderen.”*¹⁶ Voorkomen, genezen en vergoeden zijn de drie spullen waarrond de bedrijvigheid en de rol van de gemeenschappelijke kassen draait, zoals de wet van 1903 het wilde.

Ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de gemeenschappelijke kas van het latere Apra te Antwerpen, in 1955, werden de sociale roeping en de filosofie op treffende wijze verwoord: *“De Gemeenschappelijke Verzekeringskas is een instelling van openbaar nut en heeft geen winstgevend oogmerk. Zijn bedrijvigheid beperkt zich tot het sociaal en economisch gebied. Zijn sociale rol bestaat in het voorkomen van ongevallen en het verstrekken aan de gekwetsten van de arbeid van de meest doeltreffende geneesmiddelen en van de belangrijkste vergoedingen uit te keren door de wet. Zijn economische rol bestaat in het uitvoeren van de wetgeving aan kostprijs en aan de industrie de gewaardeerde arbeidskracht ter beschikking stellen. De menselijke factor speelt een grote rol.”*¹⁷

De bovenstaande filosofie heeft drie opmerkelijke gevolgen gehad.

Eerste opmerkelijke gevolg is het ontstaan van het systeem van *ristorno*'s: omdat het genereren van winst geen doelstelling was en is, werden en worden de overschotten van de geïncasseerde bijdragen terugbetaald aan de leden onder de vorm van een *ristorno*, een bepaald percentage van de aangerekende bijdrage. Een gemeenschappelijke kas is gebaseerd op het principe van onderlinge solidariteit tussen de leden, zijnde de aangesloten werkgevers. Zowel de baten als de lasten worden verdeeld. Dat betekent in theorie ook dat, bij een tekort, de leden in solidariteit dit verlies moeten aanvullen.

Tweede opmerkelijke gevolg is de uitbouw van preventiediensten ter voorkoming van arbeidsongevallen: volgens de geest van de wet hebben de meeste gemeenschappelijke kassen

---

¹⁶ De arbeidsongevallenverzekering bij de Gemeenschappelijke Kassen, Van Buggenhoudt, Brussel, 1977, p. 13

¹⁷ VANHOOREN, Peter, Apra, Verhaal van een eeuw, Antwerpen, 2005, p. 91

een eigen veiligheidsdienst of preventiedienst opgericht om de leden en hun werknemers aan te sporen tot voorkomingsbeleid. Dit aspect speelt in het voordeel van alle betrokken partijen: de werknemers omdat zij veiliger werken, de leden-patroons omdat zij minder bijdragen betalen bij minder ongevallen en ten slotte de kassen zelf omdat zij minder schadegevallen moeten dragen. Zowel de vakbonden als de werkgeversorganisaties als de verzekeringssector als de overheid zijn voorstander van een maximaal preventiebeleid. Het sociaal belang en het economisch belang vallen hier op een merkwaardige manier samen.

Het derde en laatste opmerkelijke gevolg is het ontstaan van klinieken voor de genezing en revalidatie van arbeidsongevallenslachtoffers. Omdat alle medische kosten na een arbeidsongeval ten laste vallen van de verzekeraar, maar ook omwille van een zeker besef van maatschappelijke verantwoordelijkheid, gingen de meeste gemeenschappelijke kassen over tot de oprichting van een eigen kliniek of medisch centrum. In alle grote steden kwamen dergelijke arbeidsongevallenklinieken tot stand.

1.5. Uit de historiek van de gemeenschappelijke kassen

Hieronder volgt een overzicht van de in totaal 16 gemeenschappelijke kassen die bestaan hebben tussen 1903 en heden.¹⁸

1. Assubel Arbeidsongevallen (voorheen De Belgische Nationale Assurantiemas tegen Arbeidsongevallen (Assubel), voorheen La Mutuelle des Syndicats Réunis), in 2005 samen met Apra gefusioneerd tot Mensura Gemeenschappelijke Verzekeringkas.
2. Gemeenschappelijke Verzekeringkas van Bouwwerk, Handel en Nijverheid (APRA, Antwerpse Professionele Assurantiemas), in 2005 samen met Assubel gefusioneerd tot Mensura Gemeenschappelijke Verzekeringkas.
3. Verzekeringkas Arbeidsongevallen Securex (voorheen De Verenigde Textielnijverheden).

---

¹⁸ Deze lijst is samengesteld op basis van gegevens uit :
 HENDRICKX, Robert, Les Caisses Communes d'Assurances contre les Accidents du Travail, Larcier, Bruxelles, 1945, p. 155-156
De arbeidsongevallenverzekering bij de Gemeenschappelijke Kassen, Van Buggenhoudt, Brussel, 1977, p. 53-54
 DE PAUW, Roland, De Gemeenschappelijke Kassen voor de verzekering van de arbeidsongevallen, s.l.s.a., p. 137

4. Federale Verzekeringen (voorheen Caisse Commune de la Fédération Nationale Belge du Bâtiment et des Travaux Publics)
5. Ethias (voorheen Onderlinge Maatschappij der Openbare Besturen, OMOB)
6. P & V (voorheen De Sociale Voorzorg, PS)
7. De Belgische Industrie – La Belgique Industrielle
8. Patroonkas voor Handel en Nijverheid
9. Algemeen Syndicaat – Syndicat Général (ASG, voorheen De Ster Algemeen Syndicaat)
10. Nationale Landbouwmutuelle – Mutuelle Nationale des Unions Professionnelles Agricoles
11. Caisse Commune d' Assurance des Charbonnages du Couchant de Mons
12. Caisse Commune d' Assurance de l'Industrie Charbonnière des Bassins de Charleroi et de la Basse-Sambre.
13. L'Industrie Minière.
14. Caisse Commune d' Assurance des Charbonnages du Centre.
15. Carrières, Industries et Bâtiments.
16. Axa Gemeenschappelijke Kas.

De nummers 1 tot en met 6 zijn tot op heden nog actief: het verhaal van de recente fusie tussen 1 (Assubel) en 2 (Apra) tot de nieuwe gemeenschappelijke kas Mensura behandelen we in de volgende hoofdstukken. De nummers 7 tot 16 zijn gemeenschappelijke kassen die gedurende een langere of kortere periode bestaan hebben maar in de loop van de jaren zijn verdwenen. De 3 eerstgenoemde (Assubel, Apra en Securex) zijn tegelijk de 3 oudste kassen samen met nummer 7, De Belgische Industrie, die niet meer bestaat sedert het einde van de jaren zeventig.

De meeste kassen zijn duidelijk ontstaan vanuit een bepaalde economische sector, al dan niet gecombineerd met een regionale binding. Zo heeft de bouwsector een belangrijke rol gespeeld bij de oprichting van de Federale Verzekeringen en van Apra, terwijl bij Securex de textielsector aan de basis lag. Een aantal gemeenschappelijke kassen die ontstonden in de sfeer van de mijnbouw en de steenkoolindustrie in Wallonië (de nummers 11 tot 15) konden zich niet handhaven na de afbouw van deze nijverheden en verdwenen samen met hen.

1.5.1. Demutualisering en overnames

Verschillende kassen zijn verdwenen omdat zij gekozen hebben voor de gemakkelijke weg ingeval van een tijdelijk probleem. Door de omvorming tot een naamloze vennootschap en opslorping door een commerciële maatschappij werkten zij de trend tot demutualisering zelf in de hand. Dit gebeurde met Axa (nummer 16 van de lijst) in 1992, (opslorping door de groep Axa) en met A.S.G. Algemeen Syndicaat (nummer 9) die als NV werd opgeslorpt door de grote verzekeringsmaatschappij Wintherthur.

In twee gevallen lag een bijdragetekort aan de basis van het verdwijnen van een gemeenschappelijke kas. Tijdens de jaren 1970 kwam De Belgische Industrie-La Belgique Industrielle (nummer 7 van de lijst) zodanig in de financiële problemen dat de opvraging van een aanvullende bijdrage aan de leden, een negatieve ristorno, noodzakelijk was. Dit is niet doorgegaan maar deze kas werd wel overgenomen door een andere, namelijk de Patroonkas voor Handel en Nijverheid (nummer 8). Ook het verdwijnen van Axa Gemeenschappelijke Kas in de jaren 1990 werd veroorzaakt door een negatief resultaat: de hieruit voortvloeiende noodzaak tot opvraging van een aanvullende bijdrage en het protest van de getroffen leden leidden tot de opslorping door de groep Axa.

1.5.2. Assubel

Over het ontstaan en de historiek van Assubel vinden we enkele hoofdlijnen terug op de vroegere website van Assubel en in een recente brochure uitgegeven door de nieuwe fusiemaatschappij Mensura.

In 1904 werd mede op initiatief van de Kamer van Koophandel van Brussel de Mutuelle des Syndicats Réunis (MSR) opgericht door 312 leden-ondernemingen die samen ongeveer 8.000

arbeiders tewerkstelden. De secretaris van de Kamer van Koophandel, Arthur Durieux, werd de eerste bestuurder, terwijl Emile Delannoy de eerste voorzitter werd. Oudste vestigingsplaats was Boulevard de la Senne nr 132 in Brussel.

Het aantal leden groeide snel, reeds meer dan duizend met 25.000 arbeiders in 1905 en meer dan tweeduizend in 1913. In 1916 nam de gemeenschappelijke kas haar intrek in een nieuw gebouw aan de Lakensestraat nr.35 te Brussel, waar zij tot voor enkele jaren gebleven is.

Vanuit de gemeenschappelijke kas ontstonden in de loop der jaren een aantal andere instellingen en maatschappijen: diverse verzekeringstakken die buiten het terrein van de arbeidsongevallen en zelfs buiten het terrein van de bedrijfsverzekeringen lagen, leverden Assubel het imago op van een multiverzekeraar die zich ook richtte naar het grote publiek, ondermeer in de tak levensverzekeringen.

Ook een aantal sociale instellingen voor werkgevers, zoals een kas voor gezinsvergoedingen en een sociaal secretariaat werden opgericht in de invloedssfeer van de gemeenschappelijke kas. Tijdens de jaren zestig werd vanuit Assubel-MSR de arbeidsgeneeskundige dienst MSR opgericht. In 1998 fuseerde MSR met een andere arbeidsgeneeskundige dienst, de Familie. Deze fusiemaatschappij droeg de naam MSR-Famedi.

De naam Assubel zelf dook ook pas voor het eerst op tijdens de jaren zestig. De gemeenschappelijke kas heette dan niet langer Mutuelle des Syndicats Réunis maar wel Belgische Nationale Assurantiemas tegen Arbeidsongevallen. In 1997 werd de naam nogmaals gewijzigd in Assubel Arbeidsongevallen. De naam MSR ging naar de arbeidsgeneeskundige dienst.

Vanaf 1994 koos Assubel voor de focus op arbeidsongevallen en aanverwante diensten. De commerciële verzekeringstakken werden afgestoten en voor het belangrijkste gedeelte overgenomen door de maatschappij AGF.

1.5.3. Apra

Apra is de enige gemeenschappelijke kas waarover een volwaardige geschiedenis werd gepubliceerd, uitgegeven in 2005 ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan. We geven hieronder de belangrijkste hoofdpunten in de evolutie weer.

Hoewel de gemeenschappelijke kas die later de naam Apra aannam pas in 1905 officieel werd opgericht in het kielzog van de wet op de arbeidsongevallen, gaan de oudste wortels terug tot 1889. Toen stichtten 23 ondernemingshoofden uit de bouwsector in het Antwerpse lokaal Rubenskring de maatschappij Onderlinge Verzekering van Werkbazen tegen Ongevallen hunner Werklieden. Al vlug overschreed het aantal aangesloten werkgevers de honderd en in 1892 opende de vereniging een permanent secretariaat in een gewoon rijhuis aan de Stijfselei 56 te Antwerpen. In één kamer bevonden zich de burelen, in de kamer ernaast gebeurde het onderzoek en de verzorging van de gekwetste arbeiders. Dit eerste “verbandhuis” werd de kern van de latere kliniek voor ongevallen aan de Kipdorpvest.

Vanuit deze vereniging kwam in 1905 een gemeenschappelijke kas tot stand. Om te voldoen aan de vereisten inzake het minimum aantal verzekerde arbeiders zochten de bouwondernemers toenadering tot de havensector. In samenwerking tussen de bouw, de naties en de stouwerijen vond op 15 mei 1905 de stichting plaats van de Gemeenschappelijke Verzekeringskas van Bouwwerk, Handel en Nijverheid. Het betreffende Koninklijk Besluit verscheen op 26 mei 1905 in het Belgisch Staatsblad. De eerste bestuurder was Arthur Mortelmans en de eerste voorzitter Jos De Visch, die echter al in 1906 overleed en werd opgevolgd door medestichter en drijvende kracht Frans Vermeulen.

De zetel van de nieuwe kas was gevestigd aan de Breydelstraat 12. In 1909 verhuisden alle diensten echter naar de Frankrijklei 64, na de aankoop van het gebouw aldaar. Tot op heden bleef de gemeenschappelijke kas op dit adres gevestigd.

Tijdens het eerste jaar deden er zich 1415 arbeidsongevallen voor, waarvan 14 met dodelijke afloop. Het aantal leden ging in stijgende lijn, van een duizendtal bij de oprichting tot ongeveer 2.700 in 1930, bij de viering van het 25-jarig bestaan. De resultaten waren gunstig, de eerste jaren konden reeds *ristorno*'s van 30 tot 40% toegekend worden.

De meerderheid van de stichters van de Gemeenschappelijke Verzekeringskas hadden niet alleen de bedoeling om zich voordelig te verzekeren maar werden bij de oprichting ook gedreven door een gevoel van sociale verantwoordelijkheid. Bij een bezoek van de minister van Arbeid en Sociale Voorzorg aan de kliniek in 1949 kreeg hij het volgende vijfpuntenprogramma aangereikt door de verantwoordelijken van de gemeenschappelijke kas:

- verbetering van het lot van de gekwetste arbeiders
- vereenvoudiging en versnelling van de regeling van vergoedingen
- opvoering van de preventie
- aanpassing van de renten aan de levensduurte
- paritaire controle

Deze doelstellingen waren voor die tijd zonder meer radicaal progressief. Zij moesten ondermeer ook bijdragen tot de argumenten die de soms dreigende nationalisering van de sector moesten afwenden. Maar bovenal benadrukten ze de sociale roeping van de Gemeenschappelijke Verzekeringskas.

In de loop der jaren ontstonden in het kielzog van de gemeenschappelijke kas een reeks andere maatschappijen die zich toededen op andere verzekeringstakken: burgerlijke aansprakelijkheid onder de benamingen De Voorzienigheid, De Voorspoed en Volharding, variatassen zoals auto- en brandverzekering onder de benaming van Unie van Antwerpen NV, nadien onder de benaming Apra Ongevallen. In 1988 volgde nog Apra Leven NV. De bezorgdheid voor de preventie van arbeidsongevallen vertaalde zich in 1974 in de oprichting van het Fonds voor Veilige Arbeid. Het Fonds voor Veilige Arbeid was een initiatief van de toenmalige eredirecteur-generaal René De Jongh met als doelstelling het aanmoedigen en belonen van initiatieven of verwezenlijkingen op het gebied van preventie van arbeidsongevallen. Tot op de dag van vandaag worden per jaar 3 bedrijven genomineerd in de categorie kleine en middelgrote ondernemingen en 3 bedrijven in de categorie grote ondernemingen. Diegene die het voorbije jaar de meeste inzet getoond heeft ter preventie van de arbeidsongevallen is de winnaar. De winnaar van de kleine en middelgrote ondernemingen mag een cheque in ontvangst nemen van 2500 euro, deze van de grote ondernemingen een cheque van 7.500 euro. Hieruit blijkt dat de traditie wordt verdergezet en dat preventie hoog in het vaandel wordt gedragen.

De naam APRA geraakte in de loop van de jaren zestig stilaan ingeburgerd en werd de verzamelnaam van de hele groep van diverse maatschappijen. In 1961 was er voor de eerste keer sprake van de benaming Antwerpse Professionele Assuranties. In 1962 werd dit voor de eerste maal afgekort tot APRA.

In 1967 werd de arbeidsgeneeskundige dienst APRIM gesticht, voluit Antwerpse Professionele Interbedrijfsmedische Dienst VZW. De gemeenschappelijke kas was hierbij

initiatiefnemer en deed een beroep op de medewerking van het Vlaams Economisch Verbond¹⁹ en van het Complex der Maatschappelijke Werken.²⁰

Vanaf 2001 besliste de directie van Apra om zich opnieuw meer toe te spitsen op de tak arbeidsongevallen en aanverwante takken en diensten, van oudsher de corebusiness. Verlieslatende resultaten in de tak auto waren hiertoe de aanleiding. In 2003 werd de portefeuille varia-verzekeringen verkocht aan de maatschappij Minerva Underwriters, terwijl de befaamde Apra-kliniek overging naar de ziekenhuisgroep Monica. De beslissing tot verkoop van de Apra-kliniek kwam er door de verstrenging wat betreft de reglementering voor operatiekwartieren en het steeds maar zwaarder wordend verlieslatend karakter dat door de Gemeenschappelijke Verzekeringskas gedragen moest worden.

1.5.4. De marktpositie van de gemeenschappelijke kassen

Los van het aantal gemeenschappelijke kassen, dat in de tijd sterk afnam, is het aandeel in het totaal van de verzekeringsmarkt relatief stabiel gebleven. De laatste jaren is er een lichte opwaartse trend: van 27,5% in 2000 over 30,4% in 2003 naar 32,1% in 2005.

De gemeenschappelijke kassen namen en nemen grosso modo 30% van de tak arbeidsongevallen voor hun rekening. Dat betekent dat het grootste deel van de koek wordt opgeëist door de commerciële maatschappijen. Hun niet aflatende acties sedert 1903 om een monopolie voor gemeenschappelijke kassen te beletten, hebben dus zonder twijfel vruchten afgeworpen. De grootste gemeenschappelijke kas was Assubel met een marktaandeel van een kleine 10%. Apra was goed voor ongeveer de helft daarvan. De nieuwe fusiemaatschappij Mensura neemt nu bijgevolg 15% voor haar rekening.

---

¹⁹ Vlaamse werkgeversbelangenvereniging

²⁰ Dienstengroep voor werkgevers

Hoofdstuk II: De gemeenschappelijke kassen: juridisch kader

Sommige waarnemers merken wel eens op dat de sector van de arbeidsongevallen een tak van de sociale zekerheid is die werd toevertrouwd aan het privé-initiatief. Zonder te willen ontkennen dat het Belgisch systeem een dubbelzinnige constructie is, dienen wij erop te wijzen dat de bovenstaande stelling vanuit historisch oogpunt niet correct is. Immers, in 1903, ten tijde van de totstandkoming van de wet, was er van de sociale zekerheid nog geen sprake. Het verplichte sociale zekerheidssysteem zoals wij dat nu kennen ontstond pas in 1945, vlak na de tweede wereldoorlog. Daarvóór waren ook de andere takken van de latere sociale zekerheid in handen van private organisaties: zo ontstonden de werkloosheidskassen in de schoot van de eerste vakverenigingen en werden ze door hen verder uitgebouwd. Ook de ziekenfondsen waren verenigingen op vrijwillige basis (de zogenaamde maatschappijen van onderlinge bijstand).²¹ In beide gevallen betaalden de leden bijdragen waaruit de verenigingen konden putten om de vergoedingen te betalen. Een systeem waarop in belangrijke mate ook de structuur van de gemeenschappelijke kassen is gebaseerd.

Verzekeringen tegen werkloosheid en ziekte bestonden voor 1945 uitsluitend op vrijwillige basis en werden pas na de instelling van de sociale zekerheid verplicht. Bij de arbeidsongevallenverzekering duurde het zelfs nog tot 1972 voor deze verplicht werd. Omdat sindsdien de vergoedingsverplichting ten opzichte van het slachtoffer berust bij de verzekeraar en niet meer bij de werkgever, komt pas dan de arbeidsongevallensector definitief in de sfeer van de sociale zekerheid en worden de verzekeringsinstellingen de facto hieraan gekoppeld. Het is ook dit aspect dat de gemeenschappelijke verzekeringskassen onderscheidt van andere verenigingen van onderlinge verzekering.

2.1. De juridische basis

De wet van 1903 voorzag dat aan een gemeenschappelijke kas een machtiging wordt verleend om als arbeidsongevallenverzekeraar op te treden na:

- de goedkeuring van de statuten van de kas bij Koninklijk Besluit.
- de publicatie van de statuten van de kas in het Belgisch Staatsblad

---

²¹ Terzijde dient hierbij opgemerkt te worden dat om dezelfde redenen de blijvende taakstelling van vakbonden en ziekenfondsen om als tussenpersoon op te treden voor de werkloosheid en de ziekteverzekering volkomen logisch en verantwoord is. Door de meeste opiniemakers wordt, hetzij bewust hetzij uit onwetendheid, deze historische verdienste verzwegen.

Vooraf diende uiteraard voldaan te zijn aan de minimumvereisten wat betreft het aantal aangesloten werkgevers en wat betreft het aantal verzekerde werknemers : 5 werkgevers met 10.000 werknemers of 30 werkgevers met 5.000 werknemers.

2.2. De evolutie van het wettelijk kader

Vanaf 1971 zette een evolutie in, die een twintigtal jaren duurde en waardoor de sector arbeidsongevallen meer in de sfeer van de sociale zekerheid terechtkwam.

- De wet van 10 april 1971: de verzekering arbeidsongevallen wordt verplicht en het slachtoffer krijgt een rechtstreekse vordering op de verzekeraar in plaats van op zijn werkgever. Hierdoor ontstaat een dubbele rechtsverhouding: enerzijds is er de verhouding werkgever-verzekeraar (die bepaald wordt door het contract, de eventuele statuten van de vereniging en het verzekeringsrecht), anderzijds is er de verhouding slachtoffer-verzekeraar die bepaald wordt door deze nieuwe wet. Deze tweede verhouding valt onder de sociale zekerheid.
- De wet van 29 juni 1981: uitkeringen uit hoofde van arbeidsongevallen en beroepsziekten worden voortaan beschouwd als sociale zekerheidsprestaties.
- De wet van 2 juli 1982: ontstaan van de mogelijkheid om te bepalen hoe arbeidsongevallen gecumuleerd kunnen worden met die toegekend door andere stelsels van sociale zekerheid.
- De wet van 15 januari 1990: oprichting van de kruispuntbank van de sociale zekerheid. De verzekeraars arbeidsongevallen worden officieel “ instelling van sociale zekerheid” zoals bijvoorbeeld de ziekenfondsen. De primaire instelling is het Fonds voor Arbeidsongevallen, dat bijgevolg ook meer wordt dan alleen een controle-organ.

2.3. De controle-organen

2.3.1. Het Fonds voor Arbeidsongevallen

Deze instelling werd opgericht bij Koninklijk Besluit in 1967 en ontstond uit de samenvoeging van enkele bestaande organen. Het belangrijkste was de Hulp- en Voorzorgkas voor de slachtoffers van arbeidsongevallen die reeds in 1890 was opgericht.

- De belangrijkste opdracht van het Fonds is de controle van de naleving van de verzekeringsplicht en de verplichtingen inzake de aangifte van ongevallen: controles worden uitgevoerd bij zowel de werkgevers als de verzekeringsinstellingen.

- Het Fonds treedt ook zelf op als verzekeraar voor de zeelieden en als waarborgfonds voor de slachtoffers van wie de werkgever niet verzekerd is. In dit laatste geval heeft het Fonds verhaalrecht op de werkgever in kwestie. Werkgevers die niet verzekerd zijn worden ambtshalve aangesloten bij het Fonds en dienen een boete bovenop de verschuldigde bijdragen te betalen.
- Het Fonds verstrekt adviezen aan de voogdijminister, ondermeer inzake preventie van arbeidsongevallen.
- Tot slot verleent het Fonds sociale bijstand aan getroffen en nabestaanden van slachtoffers. Het Fonds voor Arbeidsongevallen wordt geleid door een beheerscomité dat paritair is samengesteld uit vertegenwoordigers van werknemers- en werkgeversorganisaties.

2.3.2. De dienst arbeidsongevallen bij het Ministerie van Sociale Zaken

Terwijl het Fonds voor Arbeidsongevallen vooral waakt over de toepassing van de wetgeving en over de rechten van de slachtoffers, viel de economisch-financiële controle tot voor kort onder de bevoegdheid van een speciale dienst van het ministerie, die werd opgericht in 1904, dus vlak na de totstandkoming van de wet op de arbeidsongevallen. Deze dienst moest de solvabiliteit van de verzekeringsondernemingen controleren maar ook of de aanleg van financiële reserves en de organisatie van de boekhoudingen op een adequate manier gebeurde.

2.3.3. De controledienst voor de verzekeringen (CDV)

Vanaf de nieuwe wetgeving van 2001 werd de economisch-financiële controle getransfereerd naar de CDV, een overheidsinstelling die traditioneel deze bevoegdheid onder haar vleugels had voor de ganse verzekeringssector, maar tot 2001 met uitzondering van de arbeidsongevallen. Vanaf 1 januari 2004 werd de Controledienst voor de Verzekeringen opgenomen in de Controledienst voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen. (CBFA)

2.4. De wet van 2001

Op 18 mei 2000 maakte een arrest van het Europees Hof van Justitie in Luxemburg een einde aan een jarenlange controverse tussen de Belgische Staat en de Europese Commissie. Inzet van de discussie was het al dan niet onderworpen zijn van de Belgische arbeidsongevallenverzekering aan de Europese richtlijnen inzake vrije concurrentie.

De Belgische overheid stond op het standpunt dat de arbeidsongevallensector deel uitmaakte van het stelsel van de sociale zekerheid, bijgevolg onder overheidscontrole stond en dus niet onderworpen was aan de vrije concurrentie. Bovendien vreesde zij dat de sociale bescherming van de slachtoffers in dat geval in het gedrang zou kunnen komen.

De Europese Commissie zag in de organisatie van de verzekering (particuliere maatschappijen, vrije keuze en vrije premiebepaling) een argument om het standpunt te verdedigen dat deze wel degelijk voldeed aan de voorwaarden om onderworpen te zijn aan de regels van de vrije markt.

Het Hof van Justitie heeft de stelling van de Europese Commissie gevolgd: weliswaar werd erkend dat arbeidsongevallen deel uitmaken van de sociale zekerheid (het ene luik van de dubbele rechtsverhouding, namelijk de relatie verzekeraar-slachtoffer), maar dit belet niet dat het aanbod van de verzekeringen zelf (de relatie verzekeraar-werkgever) onderworpen is aan de Europese richtlijnen. België heeft zijn wetgeving met dit Europees arrest in overeenstemming gebracht door de wet van 10 augustus 2001. Eén van de gevolgen was de overheveling van het financiële toezicht, ook op de gemeenschappelijke kassen, naar de Controledienst voor de Verzekeringen.

De reacties op het Europees arrest en op de omzetting naar de Belgische wetgeving gaven bij een aantal waarnemers blijk van onbegrip voor de Europese “kortzichtigheid” die geen oog had voor de typisch Belgische organisatie van de arbeidsongevallen. Minister van Sociale Zaken Frank Vandenbroucke verwoordde het ongenoegen als volgt: *“Het Europese Hof van Justitie en de Europese Commissie zijn goed in staat om het onderscheid te maken tussen wat vrije markt en wat staatsadministratie is. Alleen hebben ze het moeilijk met alles wat daartussen zit, zoals onze sociale zekerheid. Het is dus geen staatsadministratie maar ook geen pure commercie. Daarom moet heel duidelijk gesteld worden dat je een sociale organisatie kunt hebben die zich tussen de staat en de vrije markt beweegt. De lidstaten moeten hun sociale sector kunnen organiseren op een manier die niet valt onder de concurrentieregels.”*²² Roland De Pauw zelf, voorheen verantwoordelijk voor de dienst arbeidsongevallen bij het ministerie van Sociale Zaken en dus niet alleen expert maar ook zelf betrokken partij, reageerde minder gematigd dan de minister: *“Een groter gevaar voor de onderlinge verzekering in het algemeen en de gemeenschappelijke kassen in het bijzonder is*

---

²² DE PAUW, Roland, De Gemeenschappelijke Kassen voor de verzekering van de arbeidsongevallen, s.l.s.a., p. 62

de steeds verder doorgevoerde marktlogica, zelfs in de sociale sector. Op Europees vlak kan men vaststellen dat de éénmaking zich uitsluitend op economisch vlak situeert onder de leiding van een Europese Commissie die, al dan niet gevolg gevend aan de lobbying van grote sectoren, beslissingen neemt en richtlijnen oplegt waaraan het politiek sociaal beleid ondergeschikt is en dit zonder hiervoor verantwoording te moeten afleggen.”²³

Een ander gevolg van het Europees arrest is de mogelijkheid dat commerciële verzekeringsmaatschappijen van buiten België in de toekomst ook in de sector arbeidsongevallen kunnen optreden. In hoeverre dit verregaande gevolgen zal hebben moet nog afgewacht worden. In de andere verzekeringstakken is sedert een aantal jaren een tendens tot concentratie aan de gang. Inderdaad blijven weinig verzekeringsmaatschappijen in overwegend Belgische handen. Maar de belangrijkste uitzonderingen zijn precies de mutualistisch geïnspireerde verzekeraars, vooral de gemeenschappelijke kassen en de maatschappijen die met een gemeenschappelijke kas verbonden zijn. Uiteraard heeft dit wel veel te maken met de structuur van een gemeenschappelijke kas: als ledenvereniging kan zij zich beter dan een vennootschap beschermen tegen indringers. Ook de filosofie en de ingesteldheid kan een rol spelen: gemeenschappelijke kassen zijn niet in alle opzichten verplicht om toe te geven aan de oprukkende vrije markt-mentaliteit. Het begrip solidariteit blijft een stuk van hun gedachtegoed en het sociale aspect een deel van hun roeping.

2.5. Fusies

Door de structuur van gemeenschappelijke kassen is een fusie in de strikte zin van het woord zo goed als onmogelijk. Kassen zijn immers de optelsom van een groot aantal leden-werkgevers die elk afzonderlijk de statuten en een verzekeringscontract hebben onderschreven. Theoretisch zou men voor een fusie in de strikte zin dus een volledig nieuwe gemeenschappelijke kas moeten oprichten met alle verplichtingen en besomeringen van dien. Vervolgens zou men al de individuele leden van de twee fuserende kassen de nieuwe statuten en een nieuwe verzekeringsovereenkomst moeten laten onderschrijven. Het spreekt vanzelf dat dit in de praktijk onhaalbaar is. Daarom wordt bij een fusie van gemeenschappelijke kassen in de praktijk gewerkt met een systeem van overname. De aangeslotenen van de ene overgenomen kas worden leden en verzekeringsnemers (de beide hoedanigheden) van de andere, overnemende kas. Gevolg is de overdracht van het volledige patrimonium, actief en passief, naar de overnemende kas. De fusie leidt tot de vereffening van

---

²³ DE PAUW, Roland, idem, p. 51

de overgenomen gemeenschappelijke kas. De case-study die we hierna behandelen betreft een dergelijke fusie door overname en integratie. De verschillende stappen in deze procedure worden beschreven in het volgende hoofdstuk.

Hoofdstuk III: De fusie van de gemeenschappelijke kassen van APRA en Assubel in juridisch-institutioneel perspectief

Bij de groep Assubel had men reeds in 1994 de principiële beslissing genomen om afstand te doen van de commerciële verzekeringstakken en zich opnieuw terug te plooiën op de corebusiness: de verzekering en voorkoming van arbeidsongevallen en aanverwante takken en diensten. Dat betekende dat behalve de gemeenschappelijke kas enkel een kleine maatschappij voor arbeidsongevallenverzekering boven het wettelijk plafond en een dienst voor preventie van arbeidsongevallen behouden bleven. Ook waren er blijvende banden met de arbeidsgeneeskundige dienst MSR-Famedi.

Bij de groep Apra deed zich enkele jaren later (2001-2003) een gelijkaardige evolutie voor. De portefeuille varia-verzekeringen werd verkocht, de Apra-kliniek werd overgedragen aan een andere ziekenhuisgroep en geleidelijk verminderde tijdens de daaropvolgende jaren de gemeenschappelijke kas haar participatie in de maatschappij Apra Leven, die zelfstandig werd. Ook hier bleven naast de gemeenschappelijke kas alleen enkele verwante instellingen over voor de bovenwettelijke verzekering en voor medische controle op afwezige werknemers. De banden met de dienst voor arbeidsgeneeskunde Aprim werden ook hier niet gelost.

Uit het bovenstaande komt een gelijkaardige ontstaansgeschiedenis en evolutie van beide maatschappijen naar voor: twee gemeenschappelijke kassen die rond dezelfde periode ontstaan zijn, een uitbreiding kenden tot algemene verzekeringsgroep en zich recent terugplooiden op hun kerntaak, de verzekering van arbeidsongevallen. Niet alleen juridisch, ook financieel-economisch en politiek waren beide maatschappijen volledig onafhankelijk.

De fundamentele bedoeling die achter elke fusie zit is uiteraard schaalvergroting en aldus een versterking van de concurrentiepositie, maar dat het precies Assubel en Apra zijn die elkaar hier gevonden hebben en hun lot aan elkaar verbonden hebben, mag in het licht van het bovenstaande niet meer verwonderen.

In dit hoofdstuk schetsen we de verschillende stappen die werden gevolgd tijdens het fusieproces: van de eerste contacten (2004) tot de bekendmaking van de nieuwe naam van de fusiemaatschappij (2006) en de visie van de nieuwe gemeenschappelijke kas.

3.1. De eerste contacten en de eerste akkoorden in 2004

Het resultaat van de eerste contacten en besprekingen was de afsluiting van een **confidentialiteitsovereenkomst** getekend op 17 mei 2004: hierin werd overeengekomen dat de onderhandelingen tussen beide partijen enerzijds een vertrouwelijk karakter en anderzijds een exclusief karakter zouden hebben.

De **intentieovereenkomst** van 7 oktober 2004 bevestigt in de inleiding dat er gesprekken gestart zijn “ teneinde een mogelijke samenwerking tussen en/of gehele of gedeeltelijke integratie van de Partijen te exploreren.” Merk op dat dit in relatief voorzichtige bewoordingen geformuleerd is. Vervolgens bevat de intentieovereenkomst akkoorden over de volgende punten:

- Due diligence: hiermee wordt een uitgebreid wederzijds onderzoek bedoeld dat tot doel heeft beide partijen toe te laten om de mogelijke partner grondig door te lichten, zodat er later geen verrassingen meer zouden opduiken. Zo weet de ene partij alles over de andere vooraleer een akkoord wordt afgesloten. Due diligence slaat op een uitgebreid gamma van aspecten die betrekking hebben op de werking en situatie van een onderneming: bezittingen, beleggingen, fiscale toestand, klanten en leveranciers, personeelsaangelegenheden en akkoorden met werknemers, commerciële strategie komen alle aan bod bij een due diligence. Het eerste gedeelte van de due diligence (oktober 2004) had vooral betrekking op de financiële toestand, de fiscale toestand en de juridische aspecten. Fase 2 (november 2004) had economische en verzekeringstechnische aspecten tot voorwerp. Zowel bij Assubel in Brussel als bij Apra in Antwerpen werd een ruimte, de zogenaamde dataroom, ter beschikking gesteld waar de vertegenwoordigers van de andere partij alle gewenste informatie konden raadplegen. In de overeenkomst werd uitdrukkelijk gestipuleerd dat zowel na fase 1 als na fase 2 elk van beide partijen kon kenbaar maken om de samenwerking niet verder te zetten. Een specifieke clause had betrekking op mogelijk misbruik van gevoelige informatie: om dit uit te sluiten werd bepaald dat, ingeval verdere samenwerking zou worden afgeblazen, leden van de directie of van de commerciële ploeg van de ene maatschappij niet zouden mogen in dienst treden van de andere maatschappij vóór 31 december 2005. Op deze clauses diende echter geen beroep gedaan te worden: de due diligence-procedure verliep op bevredigende wijze voor beide partijen. Na uitgebreid onderzoek, waarbij verschillende gemengde werkgroepen ook de meer

technische details in de werkwijzen onder de loep namen, werd beslist om verder te gaan.

- Samen Bouwen: hiermee wordt een afzonderlijk en uitgebreid document aangeduid dat als bijlage deel uitmaakt van de intentieovereenkomst. Samen Bouwen zou als leidraad en inspiratiebron dienen voor de concretisering van de structuur van de samenwerking.
- Timing: ten laatste op 16 december 2004 dienden de bevoegde bestuursorganen van de beide maatschappijen zich uit te spreken over de wens tot verwezenlijking van de samenwerking, dit mede op basis van de resultaten van het due diligence-onderzoek.
- Exclusiviteit: tot slot bevestigt de intentieovereenkomst het exclusief karakter van de gevoerde gesprekken tussen de 2 partijen.

Het document “**Samen Bouwen**”²⁴ gaat uitgebreid in op concrete details inzake alle betrokken partners en inzake de te volgen weg om een geslaagde fusie te kunnen realiseren. Daarnaast bevat het de verslaggeving en de bevestiging van de voorafgaande besprekingen over een aantal praktische punten, essentieel voor het welslagen van de fusie en vooral betrekking hebbend op de machtsverdeling tussen de 2 partners (“balance of power” genoemd in het document). Inleidend wordt benadrukt dat Assubel en Apra eenzelfde toekomstvisie delen. Deze toekomstvisie is gebaseerd op volgende elementen :

1. Assubel en Apra zijn beide arbeidsongevallenverzekeraars die niet kunnen terugvallen op een gevarieerd aanbod zoals grote commerciële maatschappijen. Evenmin kunnen zij gezien hun onafhankelijkheid rekenen op steun van een internationale groep.
2. Daarom wensen zij verder op zoek te gaan naar een andere positionering op de markt gebaseerd op het aanbieden van een geïntegreerd concept.
3. Dit concept zal gebaseerd zijn op de maatschappelijke veranderingen in verband met het welzijn op het werk en in verband met preventie. Om die reden is het noodzakelijk en belangrijk dat de twee externe diensten voor preventie en bescherming, Aprim en MSR/Famedi, bij het fusieproject betrokken worden. Het bestaan van uitgebreide diensten voor preventie van arbeidsongevallen bij de beide gemeenschappelijke kassen illustreert tevens de wederzijdse betrokkenheid bij het aspect veiligheid en preventie. Apra heeft daarenboven ook nog een speciaal fonds voor veilige arbeid opgericht.
4. Er wordt in dit verband ook gewezen op de speciale maatschappelijke roeping van de gemeenschappelijke kassen: *“Assubel en Apra zijn twee gemeenschappelijke kassen en dat verklaart ongetwijfeld waarom ze, meer dan anderen, de zorg voor de klant inbouwen in de*

---

²⁴ Document ondertekend op 23 november 2004 en als bijlage gevoegd bij de intentieovereenkomst

diensten die ze verschaffen. Bovendien is dit bijzondere statuut de meest geschikte vorm voor dit product van sociale zekerheid.”

De conclusie van het bovenstaande luidde dan ook als volgt: *”Bijgevolg werd in de loop van 2004 de vraag gesteld: aangezien Apra en Assubel aan dezelfde missie, visie en strategie bouwen, moet ieder zijn eigen weg verder gaan of integendeel, moeten de maatschappijen hun krachten bundelen? Is de fusie van de entiteiten van beide groepen mogelijk om gezamenlijk een unieke en sterke positie in te nemen in de markt van arbeidsongevallen?”*²⁵

Tijdens de besprekingen gedurende de voorafgaande weken en maanden werd er door de twee partners reeds een voorlopig akkoord bereikt over de onderstaande praktische punten, die op een rijtje worden gezet in het document “Samen Bouwen”.

- Structuur en leiding: de nieuwe gemeenschappelijke kas zal het zwaartepunt zijn van de hele fusiegroep en zal het totaalconcept bewaken en besturen. De leiding zal bestaan uit een driemanschap, namelijk de gedelegeerd bestuurder van Apra en de 2 gedelegeerde bestuurders van Assubel. De CEO²⁶ van Assubel, Jean Claude Debussche, zal voorzitter zijn van dit driekoppige directiecomité en de andere gedelegeerd bestuurder van Assubel, Jean-Luc Masschelein neemt de verantwoordelijkheid van de operationele diensten op zich, terwijl de gedelegeerd bestuurder van Apra, Walter De Roey, de verantwoordelijkheid zal krijgen over de strategie van de nieuwe groep en over de externe dienst.

- Raad van bestuur: de mandaten zullen verdeeld worden volgens de verhouding één derde/twee derden met 8 bestuurders afkomstig uit de raad van Assubel en 4 bestuurders afkomstig uit de raad van Apra, waarbij het voorzitterschap zal toekomen aan de uittredende voorzitter van Assubel en waarbij de uittredende voorzitter van Apra het ondervoorzitterschap zal opnemen.

- Verdeling van de taken op directieniveau: van de 10 functies op directieniveau zullen er 5 waargenomen worden door mensen van Apra. Hier werd dus de één derde-regel niet strikt toegepast. Maar op te merken valt dat door bepaalde factoren en toevalligheden, er verschuivingen plaatsvonden, zodat ook hier de balans zal doorslaan in de richting van Assubel zonder dat dit in eerste instantie het opzet was.

- Houding ten opzichte van partners:

1. AGF: de maatschappij die de variaportefeuille van Assubel had overgenomen, was al die jaren een voorkeurpartner gebleven. Ook voor logistieke ondersteuning op het vlak van informatica en boekhouding was Assubel afhankelijk van AGF. Volledige

²⁵ Bijzonder verslag van de raad van bestuur van 18/10/2005 over de ontbinding en vereffening van de Gemeenschappelijke Verzekeringskas van Bouwwerk, Handel en Nijverheid APRA

²⁶ CEO: Chief Executive Officer

onafhankelijkheid tegen einde 2006 zou nagestreefd worden. AGF werd ook genoemd als mogelijke overnemer van Apra Leven NV. Dit laatste ging niet door.

2. Apra Leven: 2 mogelijke scenario's worden in beraad gehouden. Na de opgave van de meerderheidsparticipatie van de gemeenschappelijke kas Apra: ofwel over te nemen door AGF ofwel zelfstandig verder bestaan in samenwerking met een externe maatschappij.

3. Apra Ongevallen: aangezien de variaportefeuille van deze NV reeds in 2003 was verkocht, blijft deze maatschappij in eerste instantie bestaan voor de afwikkeling van oude schadedossiers. Na de fusie bleef Apra Ongevallen een "run-off"-bestaan leiden waarbij de administratieve opvolging door het personeel van de nieuwe fusiemaatschappij gebeurt.

4. Partena, Arenberg en SD-Worx: teneinde de integratie van Aprim, de Antwerpse externe dienst, te waarborgen, wordt geopteerd voor een volledige loskoppeling van de dienstengroep Partena ten opzichte van MSR-Famedi, de Brusselse externe dienst, als absolute must. Concurrerende dienstengroepen Arenberg en SD-Worx zijn immers medestichters en partners van Aprim.

- Naam: er wordt geopteerd voor een nieuwe naam voor de fusiemaatschappij, nadat deze eventueel voorlopig en tijdelijk zal opereren onder de naam Assubel-Apra.

- Vestigingen: er wordt geopteerd voor het behoud van de 2 bestaande vestigingen, Zaterdagplein te Brussel en Frankrijklei te Antwerpen. Teneinde het Apra-erfgoed op het terrein van sociale, politieke en culturele relaties in het Antwerpse niet te laten verloren gaan, zal de bestuurder van Apra blijven zitting houden op de Antwerpse zetel.

- "Lead-company": er wordt gekozen voor het principe van de leidende maatschappij inzake organisatie en praktische werkprocessen, dit om de effectieve integratie op het terrein sneller te laten verlopen. Omdat Assubel de grootste van de twee partners is, wordt Assubel "lead-company".

Besluit: het document "Samen Bouwen" was essentieel wat betreft een aantal concrete afspraken met het oog op de geplande fusie. Veel punten die hier in het vooruitzicht werden gesteld, zijn later ook inderdaad gerealiseerd : de afspraken rond de "balance of power", een nieuwe naam, de twee vestigingen, de "lead-company", de loskoppeling van de externe partners. Apra Leven NV bleef uiteindelijk verder bestaan (met overname van het personeel)

op zelfstandige basis, maar onder controle van een Spaanse levensverzekeraar die aanvankelijk 55%, later 95% van de aandelen voor zijn rekening nam.

In het document Samen Bouwen werden ook voor alle duidelijkheid de maatschappijen opgesomd die bij de fusie zouden betrokken worden: de 2 gemeenschappelijke kassen en de 2 externe diensten, maar ook de NV's Assubel en Apra Ongevallen voor de polissen collectieve ongevallen en gewaarborgd loon, de preventiedienst Assubel Consult NV en de VZW's Apra Medische controle en Apra Fonds voor Veilige Arbeid.

3.2. De kaderovereenkomst en de goedkeuring door de bestuursorganen (2004-2005)

In de intentieovereenkomst werd gestipuleerd dat de bestuursorganen zich ten laatste op 16 december 2004 dienden uit te spreken over de geplande samenwerking. De **raad van bestuur** van Apra vond plaats op 14 december en deze van Assubel op 16 december. In beide gevallen was het de eerste keer dat de bestuurders, officieel althans, werden ingelicht over de afspraken die eerder werden gemaakt door de directie. Alleen de voorzitters van beide raden van bestuur werden bij de besprekingen betrokken en ondertekenden ook mee de overeenkomsten. Op de bewuste vergaderingen werden de bereikte afspraken goedgekeurd en werd beslist over het principe dat de wens aanwezig was om de samenwerking te verwezenlijken. De raad van bestuur van Apra besliste met éénparigheid van stemmen om aan de gedelegeerd bestuurder volmacht te geven om de onderhandelingen te voeren in het kader van de voorgenomen samenwerking.

Deze goedkeuring van de raden van bestuur diende bekrachtigd te worden door de **algemene vergaderingen**. Dit gebeurde respectievelijk op 15 januari 2005 voor Apra en op 25 januari 2005 voor Assubel.

In de periode tussen de bijeenkomsten van december van de raden van bestuur en die van januari van de algemene vergaderingen werd de **overeenkomst tot verwezenlijking van de samenwerking**, ook **kaderovereenkomst** genoemd, afgesloten op 23 december 2004. Deze overeenkomst somt de opschortende voorwaarden voor de samenwerking op en bevat een na te volgen stappenplan en tijdslijn. Zij diende als basis voor de latere akkoorden.

Waar in de intentieovereenkomst nog sprake was van een "mogelijke" samenwerking wordt hier voor het eerst officieel en op papier bevestigd dat de samenwerking er wel degelijk zal

komen. *“Onder voorbehoud van hetgeen bepaald wordt in artikel 1.2. zullen de Partijen de Samenwerking verwezenlijken overeenkomstig de bepalingen van deze Overeenkomst... De Partijen bevestigen dat het doel van de Samenwerking is alle activa, passiva en werknemers van de APRA Partijen samen te brengen met deze van de Assubel Partijen zonder dat de Partijen daarvoor, behoudens het ten laste nemen van de passiva of het overdragen van de activa, een bijkomende financiële of andere tegenprestatie verschuldigd zijn ten opzichte van elkaar.”*²⁷

Er werden 4 opschortende voorwaarden geformuleerd die dienden vervuld te worden om het fusieproces te kunnen verderzetten:

1. De goedkeuring van de samenwerking door de algemene vergaderingen.
2. Het bekomen van de toelating voor de samenwerking vanwege de Raad van Mededinging,²⁸ dit ingevolge een verplichting opgelegd door de betreffende wet van 5 augustus 1991.
3. De goedkeuring door de Commissie voor het Bank, Financie- en Assurantiewezen.
4. De vaststelling dat het potentiële financiële risico verbonden aan een eventuele bodemverontreiniging betreffende de onroerende goederen over te dragen door Apra niet meer bedraagt dan 5.000.000 euro. Dit diende vastgesteld te worden door de aflevering van bodemattesten of indien nodig door uitvoering van bodemonderzoeken door een onafhankelijke deskundige.

De vooropgestelde einddatum van de tijdslijn in de kaderovereenkomst was 1 juli 2005. Zoals we hierna zullen vaststellen zal blijken dat deze periode te kort was ingeschat. Tot slot wordt bevestigd dat de partijen er zich toe verbinden om in gezamenlijk overleg een nieuwe naam te kiezen voor de fusiemaatschappij.

De opschortende voorwaarden werden alle vier vervuld. De goedkeuring door de algemene vergaderingen gebeurde in januari 2005. Het risico op bodemverontreiniging bleek volgens het rapport van de expert, afgeleverd op 25 februari 2005, zeer gering. Wat de officiële organen betreft volgde een positieve beslissing van de Raad van Mededinging, per brief meegedeeld op 17 februari 2005. De goedkeuring van het CBFA liet nog op zich wachten tot 17 juli 2005. Deze laatste werd op 27 juli gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad en bevatte de volgende bepalingen:

---

²⁷ Overeenkomst tot verwezenlijking van de samenwerking van 23 december 2004, p. 3

²⁸ De Raad van Mededinging is een administratief rechtscollege dat afhangt van de federale overheidsdienst economie, KMO, middenstand en energie. Eén van de opdrachten bestaat erin uitspraken te doen over geplande concentraties door fusie. De wet verplicht de partijen die bij de fusie betrokken zijn de raad van mededinging te consulteren.

- Toelating tot overdracht van de portefeuille arbeidsongevallen van Apra Gemeenschappelijke Verzekeringskas naar Assubel gemeenschappelijke kas met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2005
- Toelating tot gedeeltelijke overdracht van de portefeuille van Apra Ongevallen NV naar Assubel NV met ingang van 1 januari 2006.
- Toelating aan Assubel NV om de tak gewaarborgd loon te verzekeren. Apra was in deze tak actief maar Assubel niet.
- Intrekking van de machtiging van de Gemeenschappelijke Verzekeringskas Apra met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2005.
- Intrekking van de machtiging van Apra Ongevallen voor de over te dragen takken vanaf 1 januari 2006.

3.3. De laatste akkoorden (midden 2005)

In de **dienstverleningsovereenkomst** van 1 juni 2005 werd vastgesteld dat de eerder voorziene einddatum van het fusieproces, 1 juli 2005, niet zou gehaald worden. Daarom werd in dit akkoord overeengekomen dat het personeel van de beide maatschappijen nauwer zou gaan samenwerken en dat de ene partner beroep zou kunnen doen op personeelsleden van de andere partner voor bepaalde activiteiten. De bedoeling hiervan was de integratie te bevorderen op logistiek, operationeel en commercieel vlak en om in de mate van het mogelijke reeds als één maatschappij naar buiten te treden. Deze dienstverleningsovereenkomst werd gesloten voor een bepaalde duur en liep af ten laatste op 31 december 2005, of vroeger indien de fusie vroeger zou gerealiseerd worden.

Vooraleer het laatste en essentiële akkoord te bespreken is het nuttig om te herhalen dat een fusie in de klassieke zin niet mogelijk was door het specifieke karakter van de gemeenschappelijke kassen, die geen vennootschappen zijn maar wel ledenverenigingen. In theorie zou men een nieuwe gemeenschappelijke kas kunnen oprichten waarbij alle leden van de twee andere kassen dan zouden aangesloten worden. Men zou dan wel een machtiging moeten aanvragen voor de wettelijke erkenning van een nieuwe kas. In de praktijk is het nochtans eenvoudiger om de ene kas te ontbinden en de leden te laten overgaan naar de andere kas. Deze laatste werkwijze genoot dus de voorkeur.

Pas in het laatste akkoord, de **Overeenkomst tot Overdracht van alle Activa, Passiva en Werknemers** (11 juli 2005) werd dit ook met zoveel woorden gezegd. “*Omdat de Partijen in*

de onmogelijkheid verkeren de integratie via een juridische fusie (in de zin van artikelen 670 e.v. van het Wetboek van vennootschappen) te verwezenlijken, zal de buitengewone algemene vergadering van APRA gevraagd worden APRA te ontbinden en bij wijze van vereffening aan Assubel al haar activa, passiva en werknemers overdragen in overeenstemming met de bepalingen van de Kaderovereenkomst.”²⁹

De activa en passiva worden in de overeenkomst als volgt opgesomd:

- de verzekeringsportefeuille: alle verzekeringsovereenkomsten inclusief alle rechten en verplichtingen die hieruit voortvloeien.
- de onroerende goederen: Apra had inderdaad een aantal gebouwen in eigendom. Voor deze overdracht moest men een beroep doen op een notaris.
- de aandelen: hiermee bedoelde men de aandelen die de gemeenschappelijke kas had in de NV's Apra Ongevallen en Apra Leven.
- de goodwill: alle klanten en leveranciers met hun gegevens.
- de geschillen: alle gerechtelijke en buitengerechtelijke geschillen waarin Apra betrokken was, met daaraan verbonden rechten en plichten.
- de bank- en effectenrekeningen.
- de groepsverzekeringen, pensioenbeloften en bedrijfsleidersverzekeringen: dit punt stond uiteraard in verband met de overname van het personeel.

De overdrachten waarvan sprake werden in de overeenkomst onderworpen aan 3 opschortende voorwaarden:

1. De goedkeuring door de Commissie voor het Bank, Financie- en Assurantiewezen. (Deze werd bekomen op 17 juli 2005).
2. De goedkeuring door de algemene vergadering van de ontbinding van Apra en van de overdracht van activa en passiva naar Assubel.
3. De aanvaarding door de raad van bestuur van Assubel van alle leden van de Gemeenschappelijke Verzekeringskas Apra als nieuwe leden van de gemeenschappelijke kas Assubel.

De overdracht van de aanverwante verzekeringstakken Collectieve Ongevallen en Gewaarborgd loon, die niet door de gemeenschappelijke kassen zelf beheerd werden, werd geregeld door een afzonderlijke overeenkomst tot overdracht (4 juli 2005): hierdoor werden de portefeuilles van deze beiden takken overgedragen van Apra Ongevallen NV naar Assubel

---

²⁹ Overeenkomst tot overdracht van alle Activa, Passiva en Werknemers p.1

NV met ingang van 1 januari 2006, mits de betaling van een financiële vergoeding van 1,5 miljoen euro.

3.4. De juridische integratie (einde 2005)

Op de beslissende algemene vergaderingen van beide gemeenschappelijke kassen zou de integratie voltrokken worden via 4 gelijktijdige stappen:

- de ontbinding en invereffeningstelling van Apra Gemeenschappelijke Verzekeringskas.
- de overdracht van activa, passiva en werknemers van Apra naar Assubel.
- de aanvaarding van de leden van Apra door Assubel.
- de aanpassing van de statuten van Assubel gemeenschappelijke kas.

De voorbereidende raden van bestuur, op 7 september 2005 voor Assubel en op 18 oktober 2005 voor Apra, keurden de tot nu toe afgesloten overeenkomsten goed en legden de agenda en de datum vast van de algemene vergaderingen. De raad van bestuur van Apra keurde eveneens de namen en hoedanigheden goed van de vereffenaars.

De carensvergaderingen werden vastgesteld op 8 november voor Apra en 15 november voor Assubel, de gelijktijdige algemene vergaderingen op 29 november 2005. Met carensvergaderingen wordt bedoeld de algemene vergaderingen die geen geldige uitspraak over een statutenwijziging kunnen doen tenzij ten minste de helft van de leden aanwezig is. Aangezien de gemeenschappelijke kassen duizenden leden telden werd dit aantal uiteraard niet bereikt. In dat geval kan de opnieuw samengeroepen algemene vergadering (binnen de 15 dagen voor Assubel, na ten minste 14 dagen voor Apra) beslissingen nemen ongeacht het aantal aanwezige leden. Een wijziging van de statuten en evenzo de ontbinding en vereffening, kan enkel goedgekeurd worden door ten minste twee derden van de uitgebrachte stemmen.

Op 27 oktober 2005 deelde de CBFA de goedkeuring mee van de benoeming van de vereffenaars van de Gemeenschappelijke Verzekeringskas Apra, namelijk de gedelegeerd bestuurder van Apra, de financieel directeur van Apra alsook de gemeenschappelijke kas Assubel, vertegenwoordigd door de CEO ³⁰en COO.³¹

---

³⁰ Chief Executive Officer

³¹ Chief Operating Officer

Op 29 november was de grote dag aangebroken: de 2 algemene vergaderingen zouden de fusie door integratie bezegelen. Op de algemene vergadering van Apra werd beslist tot de goedkeuring van de volgende beslissingen:

- Ontbinding en vereffening van de Gemeenschappelijke Verzekeringskas. Bij de toelichting aan de leden werd nogmaals duidelijk gemaakt wat de ware bedoeling was van de vereffening: *"De gekozen procedure is geen gewone ontbinding en vereffening in de zin van het artikel 40 van de statuten. Integendeel, de ontbinding en de invereffeningstelling hebben tot doel het patrimonium (portefeuille, activa en passiva,...) van de ene naar de andere Gemeenschappelijke Kas over te dragen. Het doel van deze integratie bestaat erin hetzelfde resultaat te bekomen zoals bij een fusie."*³² Aangezien door de ontbinding van de vereniging in principe alle verzekeringsovereenkomsten ambtshalve worden verbroken, moesten in theorie ook alle leden hiervan in kennis worden gesteld per aangetekend schrijven. Maar zoals eerder uiteengezet was het uiteraard nooit de bedoeling om de overeenkomsten te beëindigen. Daarom werd Apra door het Fonds voor Arbeidsongevallen ontslagen van deze theoretische verplichting.
- Aanstelling van de vereffenaars : dit gebeurde conform de beslissing van de raad van bestuur en conform de goedkeuring van de CBFA.
- Wijziging van de statuten : enerzijds werden als enige leden nog slechts aanvaard de vereffenaars en de gemeenschappelijke kas Assubel, anderzijds werd voorzien dat het positief saldo van de vereffening zou uitgekeerd worden aan Assubel of dat het negatief saldo zou aangezuiverd worden door Assubel. Dit werd als volgt geformuleerd en gemotiveerd : *"Daar de gemeenschappelijke verzekeringskas wegens haar eigen aard geen winsten kan maken, zal het zuiver overschot van de vereffening, na aftrek van de nodige bedragen voor de nog te regelen ongevallen, voor het kwijten van de schulden en voor de betaling van de vereffeningkosten, uitgekeerd worden aan de Gemeenschappelijke Kas Assubel Arbeidsongevallen ... Indien blijkt dat het vereffeningssaldo negatief is, zal dit tekort door de Gemeenschappelijke Kas Assubel... worden aangezuiverd."*³³
- Overdracht van alle activa, passiva en personeelsleden: dit gebeurde conform de inhoud van de overeenkomst van 11 juli 2005.

---

³² Notulen van de buitengewone algemene vergadering van 29 november 2005, p. 3

³³ Notulen van de buitengewone algemene vergadering van 29 november 2005, p. 4

De gelijktijdige algemene vergadering van Assubel van haar kant keurde de volgende beslissingen goed:

- Wijziging van de statuten: de naam van de gemeenschappelijke kas wordt Assubel-
Apra.
- Aanvaarding van de overdracht van activa, passiva en werknemers van Apra.
- Aanvaarding van de leden van de Gemeenschappelijke Verzekeringskas van
Bouwwerk, Handel en Nijverheid APRA als leden van de Gemeenschappelijke Kas
Assubel-Apra.
- Aanvaarding van 6 nieuwe leden in de raad van bestuur (ex-bestuursleden van Apra
waaronder de gedelegeerd bestuurder en de Apra-voorzitter die in de nieuwe raad van
bestuur ondervoorzitter wordt).

Hiermee was de fusie door integratie een feit. Op 29 november 2005 werden Assubel en Apra één nieuwe entiteit met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2005, voorlopig onder de naam Assubel-Apra.

Precies een maand later, op 29 december, werden de bovenstaande beslissingen alsook de nieuwe statuten van Assubel-Apra vastgelegd in 2 akten verleden voor notaris Filip Holvoet te Antwerpen. In de loop van december werden alle leden en alle verzekeringsmakelaars op de hoogte gebracht via een omzendbrief. De publicatie in het Belgisch Staatsblad volgde op 14 februari 2006.

3.5. De nieuwe naam en de externe communicatie

Zoals dat in de vroegere akkoorden was afgesproken werd er na de fusie ook uitgekeken naar een nieuwe naam. Uit de mogelijkheden aangeboden door een extern studiebureau werd uiteindelijk gekozen voor de naam **Mensura**: de elementen “mens” en “zekerheid” zijn hierin terug te vinden. Als slogan werd gekozen voor “ Protecting your human capital.”

Mensura werd de gemeenschappelijke naam voor alle entiteiten van de nieuwe groep: de gemeenschappelijke kas, de NV voor de aanverwante takken collectieve ongevallen en gewaarborgd loon, de VZW voor medische controle, het fonds voor veilige arbeid, de NV voor preventiebeleid en last but not least de nieuwe externe dienst voor preventie en bescherming, ontstaan uit de fusie van de VZW's MSR-Famedi en Aprim. Deze nieuwe externe dienst werd overigens de Belgische nummer 2 in de sector.

De fusie van de twee externe diensten gebeurde op een manier gelijkaardig aan die bij de twee gemeenschappelijke kassen, namelijk door de ontbinding van de VZW Aprim en de overdracht van het actief en passief en van de leden naar de VZW MSR-Famedi. Tegelijk nam de overnemende VZW de naam Mensura aan. Bij de externe dienst gebeurde dit alles (ontbinding, overname en nieuwe naam) in één beweging, namelijk op de buitengewone algemene vergadering van 18 mei 2006. Uit het geheel van bovenstaande constructie blijkt dat de Mensura-groep een totaalconcept wil aanbieden en promoten dat uitwerking heeft op alle aspecten wat betreft welzijn en veiligheid op het werk.

De nieuwe naam werd voorgesteld en officieel bekendgemaakt op donderdag 18 mei en vrijdag 19 mei 2006 tijdens twee dagen van festiviteiten en plechtigheden. Tijdens het weekend van 20 en 21 mei volgde een eerste propagandacampagne in kranten. Later volgden een affiche-offensief via reclamepanelen en een spotjescampagne op de radio. De algemene vergadering keurde de naamswijziging goed op 22 mei, de communicatie aan leden en makelaars gebeurde via een omzendbrief van 7 juni en de publicatie in het Belgisch Staatsblad op 17 juli 2006.

Hiermee werd het volledige fusie- en integratieproces tussen 2 honderdjarige gemeenschappelijke kassen voltooid. De nieuwe maatschappij Mensura kon aan een volgende eeuw beginnen.

3.6. Focus op enkele specifieke aspecten

3.6.1. De marktpositie van Mensura

Voor de fusie nam de gemeenschappelijke kas Assubel ongeveer 10% van de markt van de arbeidsongevallenverzekering voor haar rekening. Apra had een marktaandeel van ongeveer 5%. De fusiemaatschappij Mensura heeft bijgevolg ongeveer 15% en bekleedt daarmee een met Fortis gedeelde tweede plaats na marktleider Axa. Van de nog overblijvende gemeenschappelijke kassen is Mensura veruit de grootste. Het aantal aangesloten leden kan geschat worden op een kleine 50.000. Assubel telde voor de fusie ongeveer 38.000 leden en Apra ongeveer 9.000. Dat betekent dat het gemiddelde lid van Apra meer werknemers telde, of alleszins meer bijdragen betaalde, dan het gemiddelde Assubel-lid.

3.6.2. De ristorno's

Zoals eerder uiteengezet hebben gemeenschappelijke kassen niet de bedoeling om winst te maken maar worden de overschotten van de bijdragen na aftrek van de schades en van de werkingskosten uitgekeerd aan de aangesloten leden onder de vorm van ristorno's, een bepaald gedeelte van de bijdragen dat wordt terugbetaald. In de begindagen van de gemeenschappelijke kassen, zowat een eeuw geleden, waren ristorno's van 30 tot 40% geen uitzondering. In recentere tijden daalden deze percentages aanzienlijk. De laatste jaren zijn ristorno's van 5 tot 10% gebruikelijk. Bij de toekenning van ristorno's - dit gebeurt na de beslissing van de raad van bestuur en de algemene vergadering - zijn verschillende systemen mogelijk: een vast percentage op bijdragen ongeacht de schadegevallen, een variabel percentage in functie van de schadestatistiek, of een combinatie van beide. De laatste jaren werd door zowel Assubel als Apra als Mensura dit laatste combinatiesysteem toegepast.

Hieronder volgen enkele voorbeelden.

Bij Assubel werd over het jaar 2004 de globale ristorno (uit te keren in 2005) vastgesteld op 15% van het totale bijdrage-incasso. Voor 2004 werd een extra inspanning gedaan omdat Assubel dat jaar het honderdjarig bestaan vierde. Hiervan werd $\frac{1}{4}$ lineair toegekend op de aangerekende bijdragen en was een gedeelte van $\frac{3}{4}$ variabel in functie van de schadestatistiek. Concreet betekent dit dat bij een negatieve schadestatistiek alleen het vast gedeelte wordt toegekend. Bij Apra bedroeg de ristorno over 2004 slechts 5% maar eveneens verdeeld over $\frac{1}{4}$ vast gedeelte en $\frac{3}{4}$ variabel gedeelte. Over 2005 kende Mensura een ristorno toe van 10%, verdeeld over de helft vast gedeelte en de helft variabel gedeelte.

3.6.3. Egalisatiefonds

Bij Assubel, daarna ook bij Mensura, was het de gewoonte om niet het volledige positieve resultaat om te zetten in ristorno. Een gedeelte ging naar het zogenaamde egalisatiefonds: dit is een reserve die wordt aangelegd voor slechtere tijden. Deze reserve kan worden aangesproken in geval van rampen of catastrofes, maar ook in het geval dat er geen positief maar een negatief resultaat zou zijn. Zo kan worden vermeden dat een supplementaire bijdrage (zeg maar een negatieve ristorno) aan de leden zou moeten aangerekend worden.

Hoofdstuk IV: De fusie van de gemeenschappelijke kassen van APRA en Assubel in sociaal perspectief

In dit hoofdstuk behandelen we het sociale luik van de fusie. Ook de werknemers van beide maatschappijen werden geïntegreerd in de nieuwe fusiemaatschappij. Daarnaast dienden ook de vertegenwoordigende overlegorganen, ondernemingsraad en comité voor preventie, bescherming en welzijn, samengevoegd te worden en volgens de nieuwe structuur verder te werken. Eerst gaan we in op de wettelijke bepalingen die de plaats van werknemers en overlegorganen regelen in het geval van een fusie van ondernemingen.

4.1. De collectieve arbeidsovereenkomst nummer 32 bis

Deze CAO werd afgesloten op 7 juni 1985 in de Nationale Arbeidsraad³⁴ en bij Koninklijk Besluit algemeen bindend verklaard. Zij heeft bijgevolg kracht van wet. De CAO 32 bis regelt *“het behoud van de rechten van de werknemers bij wijziging van werkgever ingevolge de overgang van ondernemingen krachtens overeenkomst en tot regeling van de rechten van de werknemers die overgenomen worden bij overname van activa na faillissement.”* Het betreft dus werknemers die betrokken zijn bij gehele of gedeeltelijke fusies of overnames en bij overname na faillissement. Dit laatste punt laten we hier buiten beschouwing.

De belangrijkste bepalingen van de CAO 32 bis zijn de volgende:

- De werknemers behouden hun rechten bij wijziging van werkgever ingevolge de overgang van een onderneming of een gedeelte van een onderneming.
- De nieuwe werkgever moet alle verplichtingen overnemen die voortvloeien uit de arbeidsovereenkomsten die bestaan op het tijdstip van de overgang.
- De verandering van werkgever vormt op zichzelf geen reden tot ontslag, noch voor de oude werkgever (de vervreemder) noch voor de nieuwe werkgever (de verkrijger).
- De bij de oude werkgever van kracht zijnde collectief toegepaste arbeidsvoorwaarden blijven behouden bij de nieuwe werkgever. Het betreft hier voorwaarden bedongen via collectieve arbeidsovereenkomsten, hetzij op interprofessioneel, hetzij op sectoraal, hetzij op ondernemingsniveau, van toepassing op alle werknemers of op bepaalde categorieën van werknemers.

---

³⁴ Hoogste overlegorgaan tussen werknemers en werkgevers

- De anciënniteit door de werknemers bij de oude werkgever verworven wordt in aanmerking genomen voor de vaststelling van de opzeggingstermijn of de opzeggingsvergoeding.
- In de ondernemingen waar geen ondernemingsraad en geen vakbondsafvaardiging bestaat moeten de werknemers vooraf worden ingelicht van de datum of voorgenomen datum van overgang, van de redenen van die overgang en van de juridische, economische en sociale gevolgen van de overgang.

Kort samengevat betekent dit dat de werknemers al hun rechten, arbeidsvoorwaarden en anciënniteit behouden evenals het recht op voldoende informatie.

De van kracht zijnde collectieve arbeidsovereenkomst voor de verzekeringssector voorziet een bijkomende bescherming voor de werknemers ingeval van fusie van ondernemingen of van diensten, gedurende een periode tot twee jaar na de fusie. Indien na onderhandeling geen nieuwe functies voor “overtollige” werknemers worden gevonden, geldt bovenop de normale opzegtermijn een bijkomende ontslagvergoeding van 3 maanden wedde (voor wie minder dan 5 jaar anciënniteit heeft) of van 6 maanden wedde (voor wie meer dan 5 jaar anciënniteit heeft). Daarnaast is de werkgever verplicht om een procedure van outplacement aan te bieden.

4.2. De wettelijke regeling inzake overlegorganen en werknemersvertegenwoordigers

4.2.1. Ondernemingsraad

Dit luik wordt geregeld door een wet van 20 september 1948 die het volgende voorschrijft:

- De ondernemingsraad van de nieuwe onderneming wordt gevormd door alle leden van de ondernemingsraden die vroeger werden verkozen in de betrokken ondernemingen. De ondernemingsraad fungeert voor het gehele personeel van de betrokken ondernemingen. Deze regeling geldt tot de volgende sociale verkiezingen tenzij de partijen er anders over beslissen.
- De leden van de ondernemingsraad die het personeel vertegenwoordigen en de kandidaten bij de sociale verkiezingen blijven de wettelijk voorziene beschermingsmaatregelen genieten.

4.2.2. Comité voor Preventie, Bescherming en Welzijn

Naar analogie met de regeling voor de ondernemingsraden voorziet de wet van 4 augustus 1996 dat:

- Tot de eerstvolgende sociale verkiezingen het comité van de nieuwe onderneming wordt gevormd door alle leden van de comités die vroeger werden verkozen in de betrokken ondernemingen, tenzij de partijen anders beslissen, en dat dit comité fungeert voor het geheel van het personeel.
- De leden die het personeel vertegenwoordigen alsook de kandidaten de geldende beschermingsmaatregelen blijven genieten.

4.2.3. Syndicale afvaardiging

Het luik betreffende de syndicale afgevaardigden wordt niet geregeld door een wet maar door een collectieve arbeidsovereenkomst uit 1971.

- Uiterlijk 6 maanden na de overgang wordt de syndicale afvaardiging opnieuw samengesteld. Tot dat ogenblik blijven de afgevaardigden hun mandaat verder uitoefenen.
- Tot dat ogenblik blijft ook de bescherming van de afgevaardigden gelden.

Twee opmerkingen hierbij:

- Deze afwijkende regeling voor de afgevaardigden is uiteraard slechts van toepassing voor zover deze afgevaardigden niet zetelen in de ondernemingsraad of het comité. In de meerderheid van de gevallen (tenzij bij zeer grote ondernemingen) zetelen de afgevaardigden ook in ondernemingsraad en/of comité. In onze case-study is dit punt inderdaad niet van toepassing omdat in beide betrokken entiteiten de vakbondsafgevaardigden tevens zetel(d)en in ondernemingsraad en/of comité.
- De bescherming voorzien voor syndicale afgevaardigden is aanzienlijk zwakker dan die voor de leden ondernemingsraad en comité. De vakbonden klagen al vele jaren deze situatie aan en ijveren voor een gelijke bescherming, maar tot heden zonder resultaat.

4.3. De sociale component in de voorafgaande fusieovereenkomsten

In 4 documenten wordt ook uitdrukkelijk over het luik werknemers of personeel gesproken: Samen Bouwen (23 november 2004), de Overeenkomst tot Verwezenlijking van de Samenwerking (23 december 2004), de Overeenkomst tot Overdracht (11 juli 2005) en het Bijzonder Verslag van de Raad van Bestuur (18 oktober 2005). De belangrijkste principes worden reeds kort vermeld in de omvangrijke planningsnota Samen Bouwen en worden daarna bevestigd in de latere akkoorden. Het betreft hier enkel de werknemers van de partij Apra aangezien de werknemers van Assubel bij dezelfde werkgever in dienst blijven. Voor hen is alleen een naamswijziging aan de orde, geen verandering van werkgever.

- De overname van alle individuele arbeidsovereenkomsten met alle rechten en plichten op grond van de CAO 32 bis. In de Overeenkomst tot Overdracht van Activa, Passiva en Werknemers wordt gepreciseerd dat hierin begrepen zijn, alle verplichtingen inzake dertiende maand voor het jaar van de datum van overdracht, enkel en dubbel vakantiegeld voor het jaar van de datum van overdracht en het jaar erna, de bijdragen aan de groepsverzekering, commissies, bonussen en sociale zekerheidsbijdragen verworven tot maar betaalbaar na de datum van overdracht en de verplichtingen voortvloeiend uit brugpensioen van gewezen Apra-werknemers.
- De fusie van de ondernemingsraad, het comité voor preventie en de syndicale afvaardiging.
- De werkzekerheid zal zoveel mogelijk gevrijwaard worden. Alleen het oudste document, Samen Bouwen, vermeldt dit element expliciet. In de Overeenkomst tot Overdracht wordt hernomen dat een lijst van de werknemers, geactualiseerd ten laatste twee werkdagen voor de datum van overdracht, zal van toepassing zijn.
- Als één van de opportuniteiten van het behoud van 2 zetels (Brussel en Antwerpen) wordt vermeld dat dit de mogelijkheid biedt om Antwerpse Assubel-medewerkers de kans te geven, te komen werken in eigen streek, dus op de zetel Antwerpen. Ook dit element vinden we enkel terug in het document Samen Bouwen.

4.4. De ondernemingsraden tijdens het fusieproces

Aan de kant van Assubel waren in 2004 de 2 grote vakbonden vertegenwoordigd in de ondernemingsraad: 1 afgevaardigde van LBC(ACV) en 2 afgevaardigden van BBTK (ABVV). In de loop van 2005 viel één van de BBTK-vertegenwoordigers weg ingevolge een functiewijziging met overplaatsing. Er was geen vervanging. Aan de kant van Apra zetelden

er bij het begin van het fusieproces 4 vakbondsvertegenwoordigers in de ondernemingsraad: 2 namens LBC en 2 namens ACLVB. Eén van de LBC-afgevaardigden werd in 2005 ontslagen om redenen van herstructurering (in totaal werden 3 commerciële personeelsleden van Apra opgezegd omdat zij niet pasten in de nieuwe organisatiestructuur van de fusiemaatschappij). Ook deze afgevaardigde werd niet vervangen in de ondernemingsraad.

Op 22 september 2004 werden de 2 ondernemingsraden, die van Assubel in Brussel en die van Apra in Antwerpen, op dezelfde dag op de hoogte gebracht van de intentie om exclusieve gesprekken te voeren met het oog op een mogelijke fusie. Op dat ogenblik moest alles eigenlijk nog beginnen : de intentieovereenkomst, die de definitieve start gaf tot het fusieproces en tot de fase van het due diligence-onderzoek, werd pas daarna ondertekend, op 7 oktober 2004.

Bij de personeelsvertegenwoordigers van Apra heerste onmiddellijk bezorgdheid over de toekomst en meer bepaald over de tewerkstelling en de werkzekerheid. Omdat Assubel groter was en er financieel beter voorstond en bijgevolg lead-company werd, was er de vrees dat alle eventuele saneringen op personeelsvlak zouden gebeuren aan de kant van Apra. De directie uitte wel de verwachting dat er weinig verandering zou komen in het personeelsbestand. In de maanden die daarop volgden (oktober 2004 tot februari 2005) werd dit punt meermaals opnieuw op tafel gelegd door de werknemersafgevaardigden. Telkens werd aangedrongen op een garantie voor werkzekerheid gedurende een zekere termijn. De directie weigerde herhaaldelijk om garanties te geven gezien het vroege stadium van het fusieproces. Dit was vanzelfsprekend niet van aard om de ongerustheid bij het Apra-personeel weg te nemen.

In mei 2005 vroegen de werknemersafgevaardigden van Apra ook een gesprek met de directie van Assubel om de problematiek van de werkzekerheid te bespreken. Ook dit werd geweigerd. Op het feit dat individuele gesprekken plaatsvonden tussen directie en bepaalde werknemers reageerde de werknemersdelegatie met een dreiging om het sociaal overleg op de helling te zetten. Opnieuw wenste de directie niet in te gaan op de vraag welke impact er zou zijn op het personeelsbestand. De sfeer tijdens de bijeenkomsten van de ondernemingsraad van Apra tijdens deze periode (begin 2005) was duidelijk gespannen, op het vijandige af.

Kort na de ondernemingsraad van 12 mei 2005 werden 4 werknemers ontslagen: één medewerker van Assubel werd gevraagd om een taak op te nemen op de zetel Antwerpen, vraag waarop deze niet wenste in te gaan zodat de overeenkomst werd verbroken. Drie

commerciële inspecteurs van Apra werden niet ingepast in het nieuwe organigram en daarom werden ook zij ontslagen. Eén van deze drie was een LBC-afgevaardigde.

Op 26 mei 2005 werd het nieuwe organigram van de geïntegreerde fusiemaatschappij Assubel-Apra meegedeeld aan de ondernemingsraad van Apra. Dit organigram was het resultaat van de werkzaamheden van een aantal werkgroepen die de opdracht hadden om de beide organisatiestructuren in mekaar te laten passen. Diezelfde dag werd het voltallige Apra-personeel bijeengeroepen om kennis te nemen van dit nieuwe organigram en van ieders plaats hierin.

Vanaf oktober 2005 werden de ondernemingsraden en de comités gemeenschappelijk gehouden, zij het voorlopig nog even met voor de vorm aparte verslagen tot december 2005.

4.5. De werknemers van Mensura

Vóór de praktische uitwerking van de fusie op het terrein waren er bij de gemeenschappelijke kas van Assubel 128 personeelsleden in dienst en bij de gemeenschappelijke kas van Apra 91 personeelsleden (midden 2005). Op 31 december 2005 telde de fusiemaatschappij Assubel-Apra (de naam Mensura kwam er pas in mei 2006) 215 werknemers.

In de loop van de periode mei tot december 2005 gebeurden er reeds een reeks mutaties van werknemers van de site Antwerpen naar de site Brussel en omgekeerd. Met name de mensen die voorheen hadden gewerkt op de zetel van Assubel in Antwerpen (gesloten in 2003) kregen de mogelijkheid om terug te keren naar Antwerpen: een twaalfstal werknemers maakten van deze mogelijkheid gebruik. Zij kwamen terecht op de gereorganiseerde diensten contracten en schade.

Na de afdanking van 4 medewerkers in mei 2005 (3 Apra, 1 Assubel) bleven verder de gevolgen van de reorganisatie voor de tewerkstelling beperkt. De gedeeltelijke outsourcing van de dienst verzending (Brussel en Antwerpen) en van de helpdesk informatica (Antwerpen) in 2006 had slechts een beperkte weerslag op het personeel. Twee Antwerpse medewerkers werden ontslagen omdat zij niet wensten in te gaan op het aanbod om bij de nieuwe externe partner een nieuwe arbeidsovereenkomst af te sluiten. Ook werd een adviserend geneesheer te Antwerpen ontslagen omdat hij niet wenste over te stappen van een werknemersstatuut naar een zelfstandigenstatuut.

Na de opstelling van een nieuw arbeidsreglement werden voor de werknemers van Mensura een aantal extra-legale voordelen ingevoerd of geoptimaliseerd waarvan we als belangrijkste kunnen vermelden: een hospitalisatieverzekering, een ongevallenverzekering privé-leven, de jaarlijkse toekenning van cadeaucheques (één of meerdere naargelang het aantal kinderen), een sinterklaasfeest met geschenken voor de kinderen en een derdebetalersregeling voor abonnementen van De Lijn.

Tot slot vermelden we nog de oprichting van het Sociaal Fonds Mensura. De werknemers van Assubel konden voor de fusie reeds beroep doen op een Stichting August De Bal³⁵ die bestond in samenwerking met de maatschappij AGF. In het kader van de loskoppeling van AGF werd de participatie in dit fonds opgegeven en werd het nieuwe Sociaal Fonds Mensura opgericht. De bedoeling van het fonds is financiële hulp te verlenen aan personeelsleden die getroffen worden door uitzonderlijke of onverwachte tegenslagen, zoals ziekten van het personeelslid, de partner of een kind die belangrijke kosten met zich meebrengen. Het Sociaal Fonds wordt paritair beheerd door 2 vertegenwoordigers van de werkgever en 2 vertegenwoordigers van de werknemers uit de ondernemingsraad.

---

³⁵ Genoemd naar de secretaris van de Kamer van Koophandel van Brussel ten tijde van de stichting van de Mutuelle des Syndicats Reunis in 1904, voorloper van Assubel

Besluit

Het laatste decennium is de financiële sector in België, zowel bij de banken als bij de verzekeringsmaatschappijen, onderhevig aan een golf van overnames en fusies. In de verzekeringswereld zijn het in vele gevallen buitenlandse reuzen die Belgische maatschappijen overnemen. Tot voor kort ontsnapte enkel de arbeidsongevallensector aan deze trend, omdat voor deze tak een speciale machtiging en erkenning van de overheid vereist is. Sinds de wet van 2001 als gevolg van een Europese richtlijn is ook de arbeidsongevallen-sector onderworpen aan de regels van de vrije markt en van de concurrentie.

Alleen mutualistische verzekeraars, en meer bepaald gemeenschappelijke kassen voor arbeidsongevallen, kunnen zich door hun specifiek statuut en door hun structuur beschermen tegen elke bemoeienis van buitenaf. Als ledenverenigingen zonder winstoogmerk zijn zij niet onderworpen aan de regelgeving inzake commerciële vennootschappen. Bovendien onderscheiden de gemeenschappelijke kassen zich van de rest op een ander terrein: als gevolg van hun achtergrond en historische context koesteren zij een filosofie van maatschappelijke en sociale verantwoordelijkheid.

De wet op de arbeidsongevallen was een belangrijke mijlpaal in de sociale geschiedenis. Maar de plaats van de gemeenschappelijke kassen in de organisatie van de arbeidsongevallenverzekering vormde de inzet van een fundamenteel politiek debat bij het begin van de twintigste eeuw. Inzet van dit debat was het antwoord op de vraag of deze verzekering al dan niet het voorwerp van commercieel gewin mocht zijn. Hierover bleek het parlement erg verdeeld te zijn. De kansen waren wisselend. Het heeft weinig gescheeld, maar de voorstanders van exclusiviteit voor mutualistische verenigingen hebben het uiteindelijk moeten afleggen tegen de verdedigers van de vrije markt (1903). Achteraf werd dit voor een stuk gecompenseerd door het verplicht stellen van de verzekering en door de gedeeltelijke opname van de arbeidsongevallensector in de sociale zekerheid (1972). Europese invloeden lieten daarna de verdedigers van de vrije markt opnieuw een punt scoren (2001).

Ondanks dit blijvende spanningsveld en de belangrijke rol van de commerciële verzekeringsmaatschappijen zijn de gemeenschappelijke kassen, hoewel sterk afnemend in aantal, er in geslaagd een essentiële plaats te blijven opeisen in de Belgische arbeidsongevallenverzekering. De vijf resterende gemeenschappelijke kassen, met Mensura op kop, behouden ongeveer 1/3 van de markt.

De bestudeerde fusie tussen de gemeenschappelijke kassen van Assubel en Apra verliep volgens het systeem van overname door integratie: de specifieke structuur en aard van een kas laat een klassieke fusie zoals bij vennootschappen niet toe. Een grondige voorbereiding, strikte afspraken en de minutieuze afhandeling van het stappenplan leidden ertoe dat de fusie een succes werd, en dit zonder noemenswaardige incidenten of obstakels. Ook de integratie van de beide organisaties op het terrein verliep zonder belangrijke problemen. Het resultaat was de creatie van een grote gemeenschappelijke kas als tweede speler op de markt.

De sociale gevolgen van de fusie, waarvoor bij de werknemers van Apra gevreesd werd, zijn beperkt gebleven. Slechts een 7 of 8 ontslagen waren als een rechtstreeks gevolg van de reorganisatie te beschouwen.

Ik koester de hoop dat de lezer van dit eindwerk voldoende inzicht verwerft over de vaak vergeten gemeenschappelijke kassen voor arbeidsongevallen, hun ontstaan, bestaansredenen, specifieke structuur en eigenheid.

Bijlagen

Bijlage I: Goedkeuring door het CBFA

Bijlage II: Uitnodiging algemene vergadering Assubel

Bijlage III: Uitnodiging algemene vergadering Apra

Bijlage IV: Akte van integratie door overneming (Apra)

Bijlage V: Akte van integratie door overneming (Assubel)

Bijlage VI: Akte van de statutenwijziging (Mensura)

Bijlage VII: Omzendbrief

Bijlage VIII: Statuten Assubel

Bijlage IX: Statuten Apra

Bijlage X: Statuten Mensura

Bibliografie

1. Studies, verhandelingen, brochures

- De arbeidsongevallenverzekering bij de Gemeenschappelijke Kassen, Van Buggenhoudt, Brussel, 1977
- Het Belgisch model van de arbeidsongevallenverzekering. Een uitzonderlijke samenloop van belangen, B.V.V.O., Brussel, 1995
- Beroepsverenigingen der Verzekeringsondernemingen, 1920-1970, 50 jaar kollektieve aktie, B.V.V.O., Brussel, 1970
- BRION, René en MOREAU, Jean-Louis, Van AG tot Fortis. 175 jaar verzekering in België, Mercatorfonds, Antwerpen, 1999
- DE PAUW, Roland, De Gemeenschappelijke Kassen voor de verzekering van de arbeidsongevallen, s.l.s.a.
- Eeuwfeest van de arbeidsongevallenwet en 50 jaar preventie. Het Belgisch model : een voorbeeld met een eigen meerwaarde, B.V.V.O., Brussel, 2003
- HENDRICKX, Robert, Les Caisses Communes d'Assurances contre les Accidents du Travail, Larcier, Bruxelles, 1945
- Honderd jaar sociaal recht in België, ASLK, Brussel, 1987
- Mensura, Protecting your human capital, Brussel-Antwerpen, 2006
- MONDELAERS, Yves, Het ontstaan en de evolutie van de arbeidsongevallenverzekering in België (1880-1930), licentiaatsverhandeling VUB, 2000
- VANHOOREN, Peter, APRA, Verhaal van een eeuw, Antwerpen, 2005

2. Artikels

- DE MEYER, Tim, “ De logica achter Mensura”, Ondernemers, jaargang 7, nummer 9, september 2006, p. 14-20
- JACOB, Henri, “Bezwaren tegen de uitbreiding der wet betreffende de arbeidsongevallen tot de bedienden,” Rechtkundig weekblad, 1932-1933, kol 537-542
- VAN DONINCK, Herman, “Ik liep niet met een pistool op zak. Interview Roland De Pauw”, De Verzekeringswereld, 2 november 2001, p. 21-26

3. Interne documenten

- Bijzonder Verslag van de Raad van Bestuur van 18 oktober 2005
- Confidentialiteitsovereenkomst
- Dienstverleningsovereenkomst
- Document “Samen Bouwen”
- Intentieovereenkomst
- Kaderovereenkomst
- Notulen van de buitengewone algemene vergadering gehouden op 8 november 2005 (Apra)
- Notulen van de buitengewone algemene vergadering van 15 november 2005 (Assubel)
- Notulen van de buitengewone algemene vergadering van 29 november 2005 (Apra)
- Overeenkomst tot overdracht van alle Activa, Passiva en werknemers
- Overeenkomst tot overdracht van de portefeuilles Collectieve ongevallen en Gewaarborgd loon van Apra Ongevallen NV naar Assubel NV

- Statuten APRA Gemeenschappelijke Verzekeringskas

- Statuten Assubel-Arbeidsongevallen Gemeenschappelijke kas

- Statuten Mensura Gemeenschappelijke Verzekeringskas

- Vaststelling van de overdracht van onroerende goederen naar aanleiding van een overdracht van activa en passiva tussen twee verzekeringsskassen.

- Verslag van de Raad van Bestuur aan de algemene vergadering Assubel-APRA GVK

- Verslag van de zitting van de Raad van Bestuur van de Gemeenschappelijke Verzekeringskas APRA van 20 september 2005

- Verslag van de zitting van de Raad van Bestuur van de Gemeenschappelijke Verzekeringskas APRA van 18 oktober 2005

4. Geraadpleegde websites

- www.acv-online.be

- www.assubel.be

- www.fgov.be

- www.fiscalnet.be

- www.google.be

5. Andere bronnen

- Collectieve arbeidsovereenkomst betreffende het sectoraal akkoord 2005 - 2006

- Collectieve arbeidsovereenkomst betreffende het statuut van de syndicale afvaardiging van het personeel der ondernemingen (24/5/1971)

- KB waarbij algemeen verbindend wordt verklaard de collectieve arbeidsovereenkomst nr. 32bis, gesloten op 7 juni 1985 in de Nationale Arbeidsraad, betreffende het behoud van de rechten van de werknemers bij wijziging van werkgever ingevolge de overgang van ondernemingen krachtens overeenkomst en tot regeling van de rechten van de werknemers die overgenomen worden bij overname van activa na faillissement.

- Wet van 4 augustus 1996 Comités voor Preventie en Bescherming op het werk.

- Wet van 20 september 1948 Overlegorganen.

Een eeuw oud maar nog steeds actueel

GEMEENSCHAPPELIJKE KASSEN IN DE KIJKER

De recente fusie tussen de verzekeringsmaatschappijen Assubel en APRA plaatste de gemeenschappelijke kassen voor arbeidsongevallen opnieuw onder de aandacht. Zowel de nieuwe maatschappij Mensura als het vroegere APRA en het vroegere Assubel zijn immers gemeenschappelijke kassen : verzekeringsinstellingen die geen winstgevend doel hebben maar ledenverenigingen zijn. Zij werden in 1903 opgericht door de wet op de arbeidsongevallen.

Het Belgisch model

In vele Europese landen is de arbeidsongevallenverzekering, net zoals werkloosheids- of ziekteverzekering, volledig georganiseerd door de overheid. In België is dat niet zo. Weliswaar wordt de sector nauwgezet gecontroleerd, maar de verzekering zelf wordt aangeboden door privé-instellingen. En hier zijn er twee mogelijkheden. Je hebt de gewone commerciële verzekeringsmaatschappijen waar een werkgever voor zijn personeel een arbeidsongevallenverzekering kan afsluiten tegen een gewone premie, zoals bij een autoverzekering of een brandverzekering zeg maar. Daarnaast zijn er ook gemeenschappelijke kassen : de leden hiervan zijn de verzekerde werkgevers en zij bepalen zelf het beleid in de raad van bestuur of in de algemene vergadering. Het overschot van de ontvangen bijdragen, de winst dus, wordt het volgende jaar terugbetaald aan de leden als *ristorno*. Dat betekent : hoe minder ongevallen, hoe meer *ristorno*. Logisch dus dat gemeenschappelijke kassen traditioneel veel aandacht besteden aan voorkomingsbeleid. En toch worden zij af en toe bijna vergeten : zelfs officiële instanties kennen soms niet het onderscheid tussen een gemeenschappelijke kas en een VZW.

Politieke twistappel

In het oorspronkelijke project van de wet op de arbeidsongevallen was voorzien dat de organisatie van de verzekering uitsluitend zou worden toevertrouwd aan onderlinge verenigingen van werkgevers. Maar de toenmalige politieke rechterzijde (de meerderheid van de katholieke partij die toen de regering vormde) pleitte voor de opname van commerciële verzekeringsmaatschappijen in naam van de vrije concurrentie. De debatten hierover in het parlement waren hevig en duurden lang. De twee kampen waren ongeveer even sterk. Zij werden geleid door respectievelijk Joris Helleputte (één van de grondleggers van de christendemocratie en gesteund door de socialisten) en door de conservatieve katholieke leider Charles Woeste (jawel, die uit de film *Daens*). Het amendement dat de commerciële maatschappijen evenveel rechten gaf als de gemeenschappelijke kassen haalde het uiteindelijk in de Kamer met 64 stemmen tegen 58 bij 2 onthoudingen (1903). Het enthousiasme was dus niet erg groot.

Assuralia

Lange tijd waren de gemeenschappelijke kassen aangesloten bij een afzonderlijke beroepsvereniging. Maar ondertussen zijn de nog bestaande kassen allemaal aangesloten bij Assuralia, de belangenorganisatie van de hele verzekeringssector. Een merkwaardige speling van het lot is dat, want de voorloper van Assuralia werd in 1920 precies opgericht als reactie op een wetsvoorstel dat opnieuw de gemeenschappelijke kassen het alleenrecht wilde geven. Dit voorstel van het socialistische parlementslid Mansart is er nooit doorgekomen, maar het toont wel aan dat het spanningsveld tussen de verschillende kampen lange tijd bleef bestaan. Eigenlijk is het nooit helemaal verdwenen. Tot op heden blijven er tegenstanders van de commerciële sector, omdat zij principieel vinden dat de arbeidsongevallen niet aan winstbejag mogen onderhevig zijn. De rechten van de slachtoffers van een ongeval en de uitbetaling van de vergoedingen zijn sedert de jaren 1970 wel onderworpen aan bepaalde regels van de sociale zekerheid.

Filosofie

De financiële sector in België is de laatste jaren onderhevig aan een golf van overnames en fusies. In vele gevallen zijn het buitenlandse reuzen die Belgische maatschappijen overnemen. Alleen mutualistische verzekeraars, en meer bepaald gemeenschappelijke kassen voor arbeidsongevallen, kunnen zich door hun specifiek statuut en door hun structuur beschermen tegen elke bemoeienis van buitenaf. Als ledenverenigingen zonder winstoogmerk zijn zij immers niet onderworpen aan de regels voor commerciële vennootschappen. Ook de filosofie speelt hier een rol. Als gevolg van hun traditionele besef van maatschappelijke en sociale verantwoordelijkheid huilen de gemeenschappelijke kassen niet altijd mee in het bos van de oprukkende vrijemarktmentaliteit. Het begrip solidariteit blijft een stuk van hun gedachtegoed. Het sociale aspect blijft een deel van hun roeping.

Variatie

Ooit bestonden er in België niet minder dan 16 gemeenschappelijke kassen met een grote variatie in regionale spreiding en in economische sectoren. Een aantal kassen rond de Waalse mijnbouw en de Waalse steenkoolmijnen verdwenen als gevolg van de teloorgang van deze industrieën. Enkele andere werden toch na omvorming tot een vennootschap opgeslorpt door grote commerciële verzekeringsmaatschappijen. Daarom is het merkwaardig dat het totale marktaandeel van de gemeenschappelijke kassen nauwelijks gedaald is en de laatste jaren zelfs is toegenomen. De 5 overblijvende gemeenschappelijke kassen, nu met het nieuwe Mensura op kop, behouden ongeveer een derde van de markt. Hun rol is dus zeker nog lang niet uitgespeeld.

Mensura

Een fusie in de strikte zin is bij gemeenschappelijke kassen eigenlijk niet mogelijk. Zij zijn immers de optelsom van een groot aantal leden die elk afzonderlijk de statuten en een verzekeringsovereenkomst hebben onderschreven. Bij de fusie van Assubel en APRA werd bijgevolg gewerkt met het systeem van integratie door overname : de ene kas ontbond zichzelf en haar leden, personeel en bezittingen werden overgenomen door de andere kas die een nieuwe naam aannam. Deze twee oude dames hielden hierdoor op te bestaan, dit ondanks hun grote traditie. Assubel werd in 1904 gesticht door de Kamer van Koophandel van Brussel.

APRA ontstond in 1905 in Antwerpen uit een samenwerking tussen de bouwsector en de havenbedrijven. Beide vierden ze recent nog hun eeuwfeest. In 2006 werd de nieuwe naam bekendgemaakt : Mensura. Deze nieuwe gemeenschappelijke kas neemt als tweede verzekeraar 15 procent van de Belgische arbeidsongevallenmarkt voor haar rekening. Samen met de externe dienst Mensura (de fusie van APRIM met MSR-Famedi) biedt de nieuwe groep aan werkgevers een totaalservice aan inzake preventie, verzekering, veiligheid en welzijn op het werk.